

ACADEMIA ROMÂNĂ
Grupul de reflecție
Evaluarea Stării Economiei Naționale

ESEN - 2
INTEGRAREA ROMÂNIEI ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

**TENDINȚE ÎN REGLEMENTAREA MULTILATERALĂ
A FLUXURILOR INTERNAȚIONALE DE SERVICII
ȘI DE INVESTIȚII DIRECTE. INCIDENTE ASUPRA
INTEGRĂRII ROMÂNIEI ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ**

Dr. Agnes GHIBUȚIU (coordonator),
Anda MAZILU,
Sarmiza PENCEA,
Mădălina BOUREANU,
Voicu BOȘCAIU

Secția de Științe Economice, Juridice și Sociologie a Academiei Române

Institutul Național de Cercetări Economice
Centrul de Informare și Documentare Economică

ACADEMIA ROMÂNĂ
Grupul de reflecție
Evaluarea Stării Economiei Naționale

Coordonare generală:
Academician Eugen SIMION
Președintele Academiei Române

Coordonare executivă:
Academician Aurel IANCU

Consiliul de orientare și evaluare științifică:

Secția de Științe Economice, Juridice și Sociologie a Academiei Române

Acad. Tudorel POSTOLACHE, președintele Secției;
Prof. dr. Constantin BĂRBULESCU, m.c.; Acad. Mircea Paul COSMOVICI;
Prof. dr. Daniel DĂIANU, m.c.; Acad. Emilian DOBRESCU;
Prof. dr. Ion DOGARU, m.c.; Acad. Ion FILIPESCU;
Acad. Aurel IANCU, vicepreședinte executiv;
Prof. dr. Constantin IONETE, membru de onoare al Academiei Române;
Prof. dr. Mugur C. ISĂRESCU, m.c.; Acad. Costin KIRIȚESCU;
Prof. dr. Vasile STĂNESCU, membru de onoare al Academiei Române;
Acad. Iulian VĂCĂREL; Prof. dr. Gheorghe ZAMAN, m.c.;
Prof. dr. Cătălin ZAMFIR, m.c.

Institutul Național de Cercetări Economice

Prof. dr. Mircea CIUMARA, director general
Prof. dr. Valeriu IOAN-FRANC, director general adjunct
Prof. dr. Gheorghe DOLGU

Directoratul și secretariatul științific

Prof. dr. Valeriu IOAN-FRANC; Prof. dr. Sorica SAVA;
Mircea FĂȚĂ; Drd. Aida SARCHIZIAN; Dan OLTEANU

*Ediție realizată cu asistență financiară din partea Comunității Europene,
grant B7-030-ZZ00 24.03.08.15.*

Punctele de vedere exprimate în acest studiu aparțin autorilor și, prin urmare, nu pot fi considerate în nici un fel ca exprimând punctul de vedere oficial al Comunității Europene.

CUPRINS*

1. Introducere.....	5
2. Interfața dintre servicii și ISD	7
2.1. Dinamismul susținut al producției internaționale controlate de CTN	7
2.2. Activitățile de servicii: componenta dominantă a producției internaționale	9
2.3. Interfața dintre servicii și ISD	11
3. Provocările ridicate de evoluțiile din domeniul serviciilor și al ISD. Reacțiile pe plan internațional	14
3.1. Reformele promovate în plan național în sectorul de servicii.....	15
3.2. Liberalizarea regimurilor naționale vizând ISD.....	17
4. Preocupările vizând reglementarea multilaterală a fluxurilor de servicii și de ISD	18
5. Realitățile economice românești și tendințele internaționale din spațiul serviciilor și al ISD	21
6. Incidențe ale participării României la GATS/OMC în contextul procesului de integrare în UE	25
6.1. Participarea României la GATS: Runda Uruguay	25
6.2. Noile demersuri de liberalizare a serviciilor sub auspiciile OMC.....	27
6.3. România și GATS-2000	29
7. Avantajele participării României la GATS/OMC: multilateralism versus regionalism	33
8. Concluzii și recomandări de politică economică.....	35
Anexe.....	41
Bibliografie.....	55

* *Lucrarea de față reprezintă o formă prescurtată și reactualizată a studiului omonim, elaborat de același colectiv de autori, în cadrul Institutului de Economie Mondială, în noiembrie 2001.*

CONTENTS

1. Introduction.....	5
2. Interface between services and DFI.....	7
2.1. Steady development of the TC-controlled international production.....	7
2.2. Services: Prevailing component of international production	9
2.3. Interface between services and DFI	11
3. Challenges of the developments in the services and DFI fields.	
International reactions	14
3.1. National reforms concerning services	15
3.2. Liberalization of DFI national regime	17
4. Concerns about the multilateral regulation of services and DFI flows.....	18
5. Romania's economic realities and international trend in the services and DFI fields	21
6. Aspects concerning Romania's participation in GATS/WTO in relation to the integration into the EU	25
6.1. Romania's participation in GATS: The Uruguay Round.....	25
6.2. Recent measures to liberalize services under the WTO	27
6.3. Romania and GATS-2000.....	29
7. Advantages brought about by Romania's participation in GATS/WTO: Multilateralism vs. regionalism	33
8. Conclusions and recommendations concerning the economic policy	35
Annexes	41
Bibliography.....	55

1. INTRODUCERE

Este neîndoielnic faptul că noile realități din economia mondială contemporană stau sub semnul sintagmelor: globalizare, integrare, convergență, conectivitate.

Efectele cumulate ale progresului tehnologic din domeniul informației și al telecomunicațiilor, asociate cu schimbările în configurația competiției globale - și în special tendințele de liberalizare a piețelor de mărfuri și de capitaluri - sunt în mare parte responsabile pentru transformările rapide induse în peisajul economic contemporan. Coroborate cu noile activități de servicii pe care le stimulează, noile tehnologii conduc nu numai la reduceri substanțiale de costuri și la creșteri remarcabile de productivitate, dar reconfigurează însăși harta industrială și cea a relațiilor economice internaționale. Aceste transformări creează noi condiții pentru creșterea și dezvoltarea economică și noi alternative pentru politicile economice, dar, ridică, în același timp, și numeroase provocări pentru toate țările lumii.

România nu face excepție de la aceste evoluții. Sub acțiunea concertată a acestor forțe, țara noastră este împinsă către o structură economică sensibil diferită față de cea care a prevalat la începutul procesului de tranziție, cu peste un deceniu în urmă. Mai mult, ea trebuie să facă față simultan unui multiplu de provocări: tranziția către economia de piață, accesarea la Uniunea Europeană (UE), integrarea în piața globală și edificarea societății informaționale.

Noul peisaj economic care se conturează ca rezultat al proceselor dinamice de restructurare din economia mondială aduce în centrul atenției o serie de probleme de anvergură globală, care se află în strânsă legătură cu fiecare dintre aceste provocări și a căror soluționare efectivă nu poate fi realizată nici de o singură țară, nici de mai multe țări, după cum nu poate fi înfăptuită nici chiar într-un context exclusiv regional. Printre aceste probleme se numără, indiscutabil, expansiunea susținută a fluxurilor globale de investiții străine directe (ISD), cu corolarul său: creșterea rolului serviciilor în producția internațională circumscrisă corporațiilor transnaționale. Sau, altfel formulat, procesul accelerat de internaționalizare a serviciilor, cu cele două fațete ale sale interdependente: creșterea comerțului internațional cu servicii și amplificarea rolului sectorului de servicii ca generator și beneficiar de fluxuri de ISD.

În strânsă corelație cu evoluțiile circumscrise serviciilor și ISD se manifestă expansiunea dinamică a rețelei Internet și pe această bază a comerțului electronic, cu întreg cortegiul de servicii care conferă substanță noii economii electronice și, respectiv, societății informaționale. Dezvoltarea comerțului electronic exercită deja influențe profunde asupra globalizării a numeroase ramuri de servicii, Internetul și alte mijloace electronice de transmisie oferind un potențial vast și în creștere pentru comercializarea acestor activități, privite în mod tradițional ca necomercializabile.

Conștientizarea crescândă a provocărilor inerente modificărilor structurale extrem de dinamice și de mare amploare din economia mondială sub impactul expansiunii serviciilor și a ISD a declanșat preocupări deopotrivă în plan național și internațional menite a da răspunsuri adecvate acestora. În țara noastră, până în prezent s-a acordat o atenție mult prea modestă fenomenului “transnaționalizării” serviciilor, sectorul industriei prelucrătoare fiind cel care a focalizat și continuă să focalizeze cu predilecție interesul în cadrul preocupărilor dedicate fenomenelor de internaționalizare a producției contemporane. Este, însă, cât se poate de evident că funcționarea eficientă a sistemului bancar, de asigurări sau de transporturi constituie o precondiție importantă a creșterii economice și a expansiunii comerțului și investițiilor, după cum turismul, publicitatea, serviciile de contabilitate și de audit, de consultanță și numeroase alte servicii profesionale - care sunt organizate într-o măsură crescândă în cadrul corporațiilor transnaționale - au o relevanță importantă pentru dezvoltarea economică și pentru schimburile comerciale ale României.

Valorificarea noilor oportunități de pe scena economică internațională reclamă ca România să acorde, în paralel cu integrarea sa în structurile economice europene, o atenție cuvenită și integrării sale în economia globală. Economiiile țărilor membre ale UE înseși traversează în prezent un susținut proces de ajustare la noile condiții ale competiției globale, mutațiile care se petrec în zona serviciilor și a ISD în plan european constituind o dimensiune importantă a acestui proces. Ca atare, cele două procese de integrare - la nivel european și global - sunt interdependente, ele se condiționează și se potențează reciproc.

De aceea, lucrarea de față își propune să contribuie la umplerea unora dintre lacunele semnalate mai sus și să formuleze sugestii și recomandări în termeni de politică economică, menite a călăuzi și a susține eforturile de inserare a economiei românești în noul climat global.

2. INTERFAȚA DINTRE SERVICII ȘI ISD

Datele statistice furnizează dovezi incontestabile că evoluțiile din domeniul serviciilor și al investițiilor străine directe (ISD) au ajuns să fie plasate *în miezul procesului de globalizare a economiei mondiale*, putând fi considerate deopotrivă cauză și efect ale acestui proces. Întrucât aceste evoluții se află în avangarda mutațiilor de natură tehnologică și organizațională, ele se situează, totodată, *în centrul proceselor de ajustare structurală* care au loc la nivel global, european și național.

Care ar fi câteva dintre argumentele care susțin aceste aserțiuni ?

2.1. Dinamismul susținut al producției internaționale controlate de CTN

Dinamismul susținut și dimensiunea în sine a producției internaționale aflate sub sfera de influență a corporațiilor transnaționale (CTN) justifică considerarea ISD drept forță motrice a integrării economice internaționale și nucleu al procesului de globalizare a economiei mondiale. În prezent, sistemul producției internaționale care gravitează în jurul CTN este alcătuit dintr-o rețea de companii înglobând peste 60.000 societăți-mamă cu peste 820.000 filiale amplasate în străinătate, precum și dintr-o puzderie de aranjamente intra-firmă, acoperind practic toate țările din lume, toate ramurile și activitățile economice.

După șapte ani consecutivi de dinamică deosebit de susținută, în anul 2000, valoarea fluxurilor de ISD receptate pe plan global a atins un nou record - de aproape 1.300 miliarde de dolari -, iar stocul mondial de ISD receptate a depășit nivelul de 6.300 miliarde de dolari, echivalând cu o creștere de 9 ori față de începutul anilor '80. Acest stoc constituie el însuși o bază productivă considerabilă, generatoare de venituri, profituri reinvestite și implicit de noi fluxuri de ISD. La nivelul valoric pe care l-a atins, producția internațională are capacitatea de autoregenerare, un argument în acest sens fiind faptul că valoarea tuturor activelor filialelor din străinătate (deci nu numai a acelor finanțate prin ISD) este considerabil mai mare, fiind estimată la peste 21.000 miliarde de dolari în anul 2000 (vezi Anexa 1).

Relevantă pentru efectele globalizatoare ale producției internaționale este însă, mai ales, *devansarea sensibilă de către această producție a dinamicii producției mondiale și a formelor tradiționale de comerț*. Astfel, valoarea globală a vânzărilor efectuate de filialele din străinătate ale CTN, estimată la 15.680 miliarde de dolari în anul 2000, a ajuns să fie de peste două ori mai mare decât volumul valoric al exporturilor mondiale de bunuri și servicii, comparativ cu începutul anilor '80 când cele două mărimi se aflau încă la paritate. Dinamica superioară a fluxurilor de capital antreprenorial față de cea a fluxurilor de bunuri și servicii și, implicit, depășirea sensibilă în termeni de volum a acestora din urmă,

reflectă două tendințe: pe de o parte, glisarea centrului de greutate al relațiilor economice dintre firme și state dinspre sfera tranzacțiilor clasice de produse spre cea mult mai complexă a mișcărilor de factori de producție; pe de altă parte, aplecarea sporită a firmelor către internalizarea operațiunilor lor economice transfrontieră și, respectiv, către ocolirea într-o primă fază a pieței ca mijloc de realizare a tranzacțiilor internaționale (chiar dacă fluxul inițial de resurse transferat prin intermediul ISD constituie, într-o fază ulterioară, baza pentru dezvoltarea unor facilități productive generatoare de noi fluxuri de natură diversă, inclusiv comercială).

Creșterea mai rapidă la nivelul economiei globale a producției internaționale în raport cu cea internă înseamnă că economiile naționale devin, la rândul lor, "mai transnaționale". Această tendință este ilustrată, printre altele, de creșterea ponderii stocului global de ISD (receptate și generate) în PIB global, de la 10% în 1980 la aproape o treime la sfârșitul anilor '90, chiar dacă gradul de "transnaționalizare" prezintă mari diferențe de la o țară la alta, denotând o extindere extrem de neuniformă a producției internaționale. Astfel, distribuția pe grupe mari de țări a fluxurilor de ISD receptate pe plan mondial arată că, la nivelul anului 2000, peste trei sferturi din totalul acestor fluxuri au fost atrase de țările dezvoltate, restul revenind în proporție de 20% grupului țărilor în curs de dezvoltare și de numai 2% țărilor din centrul și estul Europei.

UE constituie principala grupare de state generatoare și receptoare de fluxuri de ISD, volumul fluxurilor de ISD generate de companiile europene ridicându-se la 510 miliarde de dolari în 1999 (echivalând cu 64% din totalul fluxurilor mondiale), iar cel al fluxurilor de ISD receptate la 305 miliarde de dolari (35% din totalul mondial). La sfârșitul anilor '90, UE i-au revenit aproape jumătate din stocul de ISD generate și peste o treime din stocul de ISD receptate pe plan mondial. Expansiunea dinamică din ultimii ani a fluxurilor de ISD, mai ales prin intermediul fuziunilor și achizițiilor transfrontieră, s-a impus ca un element central al procesului de restructurare la nivelul UE, fiind o modalitate importantă de reacție a firmelor europene atât față de efectele progresului tehnologic, cât și în raport cu procesele de dereglementare și de creștere a concurenței.

Piața europeană unică a creat condiții favorabile sporirii fluxurilor de ISD prin presiunea exercitată asupra firmelor din țările UE de a-și întări și diversifica sursele avantajelor competitive și de a-și redefini rețelele productive în noul spațiu de dimensiuni regionale. Se evidențiază, totodată, faptul că ramurile cele mai marcate de procesele de restructurare prin intermediul ISD aparțin sectorului de servicii. Serviciile financiare alături de serviciile de afaceri (incluzând, serviciile informatice, de cercetare-dezvoltare, serviciile juridice, de consultanță, de publicitate și cercetare a pieței) și serviciile infrastructurale (telecomunicațiile, transporturile, energia electrică) au concentrat partea preponderentă a ISD atrase și, respectiv, generate de sectorul de servicii la nivelul UE în a doua jumătate a anilor '90 (vezi Anexele 2 și 3).

2.2. Activitățile de servicii: componenta dominantă a producției internaționale

Tendența de concentrare a ISD predominant în sfera serviciilor și de impunere a serviciilor ca principalul sector economic receptor și generator de fluxuri de ISD reprezintă o coordonată majoră a procesului de ajustare structurală deopotrivă în plan european și global.

Alături de devansarea formelor tradiționale de comerț de către producția internațională circumscrisă CTN, sporirea ponderii serviciilor în cadrul acestei producții a constituit cea de-a doua tendință majoră care s-a manifestat în ultimele două decenii în acest domeniu. Astfel, de la o cotă de 25% în stocul mondial de ISD (generat) în anii '70, serviciile ajunseseră în 1988 la puțin peste 40%, pentru ca în 1998 ponderea lor să sporească la 50%.

Distribuția sectorială a fluxurilor și stocului de ISD în plan global în decursul deceniului 1988-1998 relevă că ponderea ramurilor de servicii a crescut de la 40% la 44% în volumul fluxurilor globale de ISD receptate și de la 43% la 53% în cele generate, în condițiile în care ponderea industriei prelucrătoare a scăzut de la 43% la 39% în totalul fluxurilor receptate și de la 43% la 28% în totalul fluxurilor generate pe plan mondial. În stocul global de ISD receptate, ponderea serviciilor a sporit de la 43% la 50%, iar în stocul de ISD generate de la 43% la 54%; în schimb, ponderea industriei prelucrătoare s-a menținut în intervalul respectiv la aproximativ același nivel de circa 42% în stocul global de ISD receptate, diminuându-se de la 43% la 36% în stocul de ISD generate. Este de reținut faptul că mutația în favoarea activităților de servicii a avut loc pe fundalul creșterii susținute a fluxurilor globale de ISD, materializată printr-o triplare în decursul deceniului 1980-1990 a volumului stocului de ISD generat pe plan mondial la peste 1.700 miliarde de dolari și o creștere în continuare a acestui stoc până în apropierea limitei de 6.000 miliarde de dolari în anul 2000. În aceste circumstanțe, în spațiul UE, serviciile au ajuns să absoarbă la sfârșitul anilor '90 circa 70% din fluxurile și stocul de ISD receptate și peste 50% în cazul celor generate (vezi Anexele 2 și 3).

În prezent *sectorul de servicii constituie, așadar, într-o măsură mai mare decât oricare alt sector economic obiectul producției internaționale controlate de CTN*. Și ce poate fi mai edificator decât constatarea că în plan global serviciilor le revin 5 din fiecare 10 dolari de activitate investițională externă, iar în plan european 7 din fiecare 10 dolari investiți peste graniță.

Locul proeminent și în continuă creștere a activităților de servicii se reflectă și în *relațiile comerciale internaționale*.

Datele statistice arată că valoarea comerțului internațional cu servicii a continuat să sporească în ultimele două decenii, ajungând la 1.415 miliarde de dolari în anul 2000 și reprezentând aproape 20% din volumul cumulat al comerțului cu bunuri materiale și servicii. Deși în acest interval comerțul cu servicii a avut tendința de a devansa creșterea comerțului cu bunuri materiale, ponderea serviciilor (de circa o cincime) în totalul comerțului internațional a rămas relativ

constantă (vezi Anexa 4). UE ca entitate este principalul furnizor și beneficiar de servicii pe plan mondial, revenindu-i 43% din volumul global al exporturilor și 42% din cel al importurilor de servicii, la nivelul anului 1999.¹

Dar datele de mai sus reflectă doar partea vizibilă a aisbergului, întrucât o proporție semnificativă a tranzacțiilor transfrontieră cu servicii desfășurate în economia mondială se află *internalizată în producția internațională controlată de CTN*. Dacă se iau în calcul și aceste din urmă tranzacții cu servicii, care au loc prin intermediul fluxurilor de ISD (și care nu pot fi redată de datele de comerț), estimările pentru anul 2000 indică un volum total al comerțului cu servicii sensibil mai mare, și anume de 2.300 miliarde de dolari (ceea ce reprezintă aproape 8% din PIB mondial și peste o treime din comerțul total cu bunuri și servicii).

La nivel global, volumul tranzacțiilor cu servicii derulate prin intermediul filialelor/sucursalelor CTN implantate în străinătate este apreciat a fi similar cu dimensiunea comerțului propriu-zis cu servicii. Mai mult, în cazul a numeroase categorii de servicii avansate - cum ar fi serviciile informatice, serviciile tehnice, juridice, de consultanță, de contabilitate, de audit, cercetare a pieței, publicitate etc. - volumul tranzacțiilor cu servicii derulate prin filialele/sucursalele CTN amplasate în străinătate este de câteva ori mai mare decât cel al tranzacțiilor desfășurate prin intermediul comerțului propriu-zis.²

Concluzia care rezultă de aici este aceea că *ISD constituie principalul mijloc de furnizare a serviciilor pe plan internațional* și, deci, *principala cale de internaționalizare a acestor activități*. Procesul accelerat de internaționalizare a activităților de servicii prin intermediul ISD explică, de altfel, în mare parte expansiunea considerabilă, în ultimele două decenii, a sectorului de servicii în economiile naționale, în special în țările dezvoltate. În prezent, în media UE serviciile contribuie cu peste două treimi la formarea PIB și într-o proporție similară la ocuparea forței de muncă.

Același proces explică și de ce volumul comerțului internațional cu servicii a rămas relativ constant în raport cu volumul comerțului cu bunuri materiale, în pofida sporului de fluxuri de servicii care trebuie să fi intervenit cu certitudine în ultimele două decenii, ca urmare a lărgirii sferei categoriilor de servicii comercia-

¹ În timp ce în numeroase ramuri ale agriculturii și în unele ramuri industriale aflate în declin întreprinderile din UE sunt confruntate cu dificultăți de competitivitate pe piețele mondiale, firmele europene dețin o puternică poziție competitivă în numeroase ramuri de servicii, începând cu serviciile financiare (bancare, asigurări, managementul fondurilor private de pensii), serviciile de comunicații (telecomunicații, servicii audiovizuale precum TV, video, filme) și serviciile profesionale (juridice, de contabilitate, de arhitectură) și până la serviciile de transport (aeriane, navale, rutiere), turism, servicii educaționale, servicii informatice, de mediu și numeroase altele.

² Un studiu privind rolul filialelor străine în comerțul cu servicii al UE relevă că volumul vânzărilor cumulate de servicii juridice, de consultanță, de audit, de contabilitate, de cercetare a pieței și de publicitate, efectuate în 1998 de filialele străine implantate în Suedia a fost de peste 20 de ori mai mare decât volumul total al importurilor de servicii similare efectuate de întreprinderile rezidente; în cazul Spaniei raportul respectiv, deși mai puțin spectaculos, a fost de peste 2 la 1.

lizabile și a extinderii concomitente a volumului tranzacțiilor internaționale cu servicii. Doi factori majori au acționat în ultimele două decenii - și vor continua să acționeze și în viitor - în direcția expansiunii susținute a tranzacțiilor cu servicii, precum și a fluxurilor de ISD în plan global:

- i. progresul tehnologic, în special din domeniul telecomunicațiilor și al informației, care a condus la reducerea barierelor naturale în calea comercializării serviciilor³; și
- ii. demersurile de liberalizare a piețelor internaționale, care au avut ca rezultat diminuarea barierelor comerciale în calea tranzacțiilor internaționale cu servicii.

2.3. Interfața dintre servicii și ISD

Evoluțiile dinamice din sfera ISD și a serviciilor sunt, așadar, interdependente. Întrucât asigură *conectivitatea* (de exemplu, prin legăturile de transporturi și comunicații) și *coordonarea* (de exemplu, prin practicile de management al stocurilor "just-in-time") diferitelor componente ale lanțului de producție, activitățile de servicii se află în însuși miezul procesului de internaționalizare a activităților economice sub impactul CTN, constituind în asociație cu fluxurile de ISD o dimensiune majoră a proceselor curente de globalizare și de integrare din economia mondială.

Următoarele trei aspecte decurgând din *interfața servicii - ISD* prezintă, în opinia noastră, o relevanță deosebită prin prisma politicilor naționale de ajustare structurală la noile realități din economia mondială.

(1) *ISD în sfera serviciilor se află într-o strânsă corelație cu producția de bunuri materiale.* Întrucât din stocul global de ISD peste jumătate este destinată creării de filiale prestatoare de servicii de către firme a căror activitate este legată de producția de bunuri materiale, rezultă că ISD din domeniul serviciilor *sunt strâns asociate cu producția de bunuri materiale.* Ponderea de peste 50% ce revine serviciilor financiare, serviciilor de afaceri și de distribuție în stocul global de ISD localizat în sectorul de servicii reflectă, înainte de toate, decizii la nivelul CTN de a desfășura activități interne menite a susține activitatea întreprinderilor industriale ale societăților-mamă, situate fie în țara-gazdă, fie în străinătate.

În mod similar, dacă se trece în planul comerțului propriu-zis cu servicii și se face abstracție de componenta "turism" (care reprezintă circa o treime din acest comerț), se poate constata că în proporție covârșitoare comerțul global cu servicii este legat de bunurile materiale, componentele "transporturi" și "alte servicii"

³ *Noile tehnologii din domeniul informației și telecomunicațiilor conduc la o creștere a capacității serviciilor de a fi comercializate, întrucât elimină un obstacol natural major în calea livrării acestora pe distanțe mari, și anume, nevoia proximității fizice a furnizorului și beneficiarului de servicii. Infrastructura de telecomunicații reprezintă acum pentru servicii ceea ce au reprezentat, cu câteva generații în urmă, transporturile pentru deplasarea la mare distanță a bunurilor materiale: un mijloc de transport eficient.*

deținând 23% și, respectiv, 44% din acest comerț (vezi Anexa 5). Componenta "alte servicii" a înregistrat cea mai susținută dinamică în ultimele două decenii în plan global și european, devansând sensibil ca pondere celelalte două. Or, această componentă a comerțului cu servicii înglobează ansamblul acelor *categorii de servicii de producție/de afaceri* care sunt utilizate cu precădere ca inputuri în producția de bunuri materiale, începând cu serviciile financiare și de asigurări, de telecomunicații, informatice și audiovizuale și până la întreaga gamă a serviciilor profesionale (incluzând serviciile juridice, de consultanță contabilă și managerială, de cercetare și dezvoltare, de publicitate etc.). Informația și know-how-ul încorporate în aceste servicii constituie ingrediente esențiale pentru managementul efectiv al proceselor de aprovizionare, prelucrare și desfacere la scară globală și, implicit, *o armă strategică de prim rang în cadrul arsenalului competitiv al firmelor*.

(2) În condițiile în care producția internațională aflată în sfera de influență a CTN se orientează preponderent spre activitățile cu conținut ridicat de inovație, iar sectorul de servicii a devenit principalul receptor și generator de fluxuri de ISD globale, rezultă că *noile tehnologii și inovațiile tind să se concentreze într-o măsură tot mai accentuată în ramurile de servicii*.⁴ Pe măsura creșterii intensității în tehnologie a activităților de servicii, a accentuării internaționalizării firmelor de servicii și a expansiunii schimburilor internaționale cu servicii, crește rolul serviciilor ca potențiali agenți ai transferului de tehnologii moderne.⁵ Aceasta explică de ce ISD și serviciile se află în centrul proceselor de restructurare desfășurate la nivel global și european.

(3) Și, nu în ultimul rând, evoluțiile dinamice din spațiul serviciilor și al ISD sunt strâns corelate cu *edificarea și funcționarea societății informaționale*. După cum demonstrează evoluțiile spectaculoase din ultimii ani legate de rețeaua Internet și mai ales expansiunea dinamică a comerțului electronic, "noua economie electronică" presupune existența unei infrastructuri eficiente de servicii.

Comerțul electronic, ca nouă modalitate de desfășurare a schimburilor comerciale internaționale poartă în sine potențialul declanșării unui nou val de activități antreprenoriale pe plan mondial, cu efecte favorabile pentru intensificarea comerțului internațional și pentru amplificarea rolului acestuia de factor al creșterii economice. Noua economie electronică - sau "societatea informațională" în accepțiunea europeană - nu poate însă funcționa decât în țările care dispun de o

⁴ Potrivit estimărilor UNCTAD, investițiile destinate cercetării și dezvoltării în plan global sunt concentrate în proporție de 75-80% în cadrul CTN, iar fluxurile internaționale de tehnologie se desfășoară în proporție de 2/3 până la 9/10 în cadrul relațiilor intra-firmă, deci în cadrul sistemului CTN.

⁵ Cercetările recente relevă că, sub aspectul utilizării tehnologiei, sectorul de servicii tinde să se apropie de industria prelucrătoare. Mai mult, anumite segmente de servicii, cum ar fi serviciile financiare (bancare și de asigurări), comerțul cu amănuntul sau serviciile profesionale, depășesc sub acest aspect industria prelucrătoare, putând fi considerate domenii de avangardă în utilizarea noilor tehnologii ale informației și telecomunicațiilor. În Marea Britanie și SUA, de exemplu, sectorul de servicii deține peste 80% din totalul investițiilor în tehnologiile din domeniul informației și telecomunicațiilor.

infrastructură adecvată de servicii. Aceasta, pentru simplul motiv că *ceea ce se transmite pe cale electronică nu constituie nici produse industriale și nici agricole, ci servicii* de toate genurile și categoriile, începând cu serviciile de telecomunicații, informatice, financiare și cele profesionale (juridice, de consultanță, de audit etc.) și până la serviciile audiovizuale, turistice, de divertisment și recreație sau serviciile de distribuție a bunurilor materiale. Deocamdată, posibilitatea livrării bunurilor materiale pe cale electronică este drastic limitată, întrucât este condiționată de prezentarea lor sub formă digitalizată (de exemplu, cărți, software, muzică, înregistrări video etc.).

Concluzia principală care se desprinde din cele de mai sus este aceea că, pentru a se integra în economia globală și pentru a beneficia de avantajele oferite de schimburile comerciale - inclusiv de comerțul electronic -, *țările au nevoie de infrastructuri eficiente de servicii și de acces la rețelele producției internaționale controlate de CTN*. Cele două dimensiuni constituie o condiție și, totodată, o restricție a competitivității firmelor în noul climat global. Aceasta cu atât mai mult, cu cât infrastructurile de servicii tind să fie internalizate într-o măsură crescândă în rețelele producției internaționale aflate sub controlul CTN.

3. PROVOCĂRILE RIDICATE DE EVOLUȚIILE DIN DOMENIUL SERVICIILOR ȘI AL ISD. REAȚIILE PE PLAN INTERNAȚIONAL

În baza tendințelor conturate în evoluția fluxurilor globale de servicii și de ISD în ultimele două decenii, se poate aprecia că cea mai recentă fază a globalizării economice - materializată în progresele revoluționare din domeniul tehnologiei informației și telecomunicațiilor și acompaniate de schimbările de mare anvergură în planul abordărilor vizând reglementările naționale și liberalizarea regimurilor comerciale și investiționale - a fost propulsată, într-o măsură semnificativă, de *procesul de internaționalizare a serviciilor*.

În cadrul acestui proces, numeroase dintre granițele care în trecut demarceau produsele comercializabile de cele necomercializabile - și, desigur, bunurile materiale de servicii - s-au estompat. La rândul lor, granițele dintre sectoarele economice tradiționale au devenit mai difuze, iar structura produselor s-a schimbat. Pe măsura creșterii productivității în segmentele de servicii - considerate în mod tradițional inapte pentru asimilarea progresului tehnologic - și a sporirii transportabilității a numeroase categorii de servicii sub impactul progresului tehnologic, s-au adâncit relațiile de interdependență dintre sectoarele producătoare de bunuri materiale și cele furnizoare de servicii.⁶ În planul relațiilor economice internaționale, aceasta s-a tradus prin creșterea integrării dintre fluxurile comerciale și fluxurile investiționale, accentuarea caracterului complementar al acestora din urmă în raport cu primele și, nu în ultimul rând, devansarea formelor clasice de comerț de către fluxurile de ISD. Toate aceste evoluții la un loc au condus la amplificarea relevanței serviciilor pentru comerțul internațional și pentru producția internațională aflată sub sfera de influență a CTN.

Internaționalizarea crescândă a serviciilor și, deci, ușurința mai mare cu care pot fi abordate piețele mondiale de servicii creează noi oportunități pentru creșterea și dezvoltarea economică, întrucât deschid perspectiva dezvoltării de noi surse pentru creșterea exporturilor, pe de o parte, și perspectiva accesului la o mai mare varietate de servicii în condiții de eficiență sporită prin intermediul importurilor, pe de altă parte.

⁶ *Producția industrială intensivă în tehnologii avansate reclamă într-o măsură crescândă inputuri de servicii de producție/de afaceri cu valoare adăugată ridicată, astfel încât de regulă conținutul material al produselor și, respectiv, producția fizică propriu-zisă nu depășește 15-25% din valoarea producției. La rândul său, sectorul de servicii este dependent de bunuri materiale cu conținut ridicat în tehnologie informațională pentru o bună parte a inovațiilor sale în materie de procese și de produse. În contextul noii economii în curs de cristalizare sub impactul noilor tehnologii din domeniul informației și telecomunicațiilor, creșterea gradului de complementaritate și de interdependență dintre servicii și industria prelucrătoare atinge cote nemaîntâlnite până acum.*

Dar, pentru a putea valorifica aceste oportunități, țările - indiferent de gradul lor de dezvoltare - trebuie să accepte provocarea de a îmbunătăți eficiența capacităților lor furnizoare de servicii. Acest lucru este necesar nu numai pentru captarea noilor oportunități de export - de exemplu, a celor oferite de expansiunea susținută a comerțului electronic -, ci și datorită faptului că accesul la servicii eficiente a devenit un factor decisiv al competitivității firmelor. Cu alte cuvinte, producătorii și exportatorii de mașini, de produse textile, roșii sau de orice alte produse nu mai pot fi astăzi competitivi fără a beneficia de acces la sisteme eficiente bancare, de asigurări, de contabilitate, de telecomunicații sau de transporturi. Pe piețele în care oferta este neadecvată, importurile de servicii de bază sunt la fel de vitale ca importurile de produse de bază.

Practic, serviciile constituie inputuri esențiale pentru producția bunurilor materiale și a celorlalte servicii, iar producătorii depind de servicii pentru a livra produsele lor utilizatorilor finali. Întrucât prețul și calitatea serviciilor disponibile într-o economie au un impact major asupra tuturor celorlalte sectoare economice, politicile vizând sectorul de servicii și reformele menite a spori eficiența acestuia - inclusiv schimbările de natura reglementărilor și cele instituționale - exercită efecte majore asupra performanțelor economice de ansamblu ale țărilor. Prin urmare, eficiența sectorului de servicii se conturează tot mai mult ca o condiție a consolidării performanțelor economice generale.

Conștientizarea crescândă a provocărilor ridicate la adresa politicilor naționale de modificările structurale dinamice asociate cu expansiunea serviciilor și a ISD a declanșat preocupări, atât în context național, cât și la nivel internațional, multilateral, menite a da răspunsurile corespunzătoare acestora.

Reacțiile în plan național față de aceste provocări s-au manifestat prin recunoașterea crescândă a faptului că sub povara unei infrastructuri de servicii ineficiente și costisitoare este imposibil pentru oricare țară, indiferent de nivelul său de dezvoltare, să prospere. Ca atare, adoptarea unui regim comercial și investițional liberal și a unei atitudini în planul reglementărilor de natură să încurajeze concurența în ramurile de servicii s-a cristalizat tot mai pregnant ca o condiție esențială pentru maximizarea beneficiilor decurgând din internaționalizarea piețelor de servicii și, implicit, ca o opțiune de politică economică atractivă.

3.1. Reformele promovate în plan național în sectorul de servicii

În ultimii ani, numeroase țări - dezvoltate, în curs de dezvoltare și în tranziție - au promovat reforme de mare amploare sub aspectul reglementării sectoarelor lor de servicii și a fluxurilor de ISD. Iar istoria economică recentă demonstrează că țările care și-au reformat sistemele de reglementare în ambele domenii înregistrează performanțe economice superioare în comparație cu acele țări care nu s-au adaptat noilor condiții și nu au reușit să fundamenteze sistemele respective pe criterii de performanță, obiective și transparente.

Reformele promovate în plan național în domeniul activităților de servicii au fost stimulate, pe de o parte, de schimbările tehnologice care au facilitat furnizarea serviciilor la costuri mai reduse și care au permis apariția concurenței pe piețele considerate în mod tradițional obiect al monopolurilor naturale. Pe de altă par-

te, reformele au fost propulsate de liberalizarea piețelor de bunuri materiale: pe măsură ce barierele comerciale s-au diminuat, agenții economici din sferele industriei și agriculturii au ajuns sub presiunea competiției internaționale. Pentru a beneficia de procesul de globalizare și de corolarul său - "fragmentarea" lanțului de producție -, întreprinderile au fost constrânse să recurgă la inputuri de servicii eficiente. Or, accesul la asemenea inputuri a presupus deschiderea piețelor naționale de servicii și promovarea unor politici care să favorizeze competiția și liberalizarea.

Indiferent de măsurile luate sau de sectoarele particulare implicate, reformele recente din sectoarele de servicii au avut ca numitor comun atribuirea forțelor pieței mai mult spațiu în vederea determinării structurii producției, a comerțului și/sau a investițiilor. În general, acestea s-au manifestat prin reconsiderarea rolului statului în dezvoltarea și funcționarea a numeroase segmente de servicii, eliminarea monopolurilor de stat, privatizarea totală sau parțială a întreprinderilor furnizoare de servicii publice, stimularea înființării și funcționării unor mici organizații și instituții prestatoare de servicii cu sprijinul statului (de exemplu, prin diferite forme de facilități fiscale) etc.

Reformele respective au cuprins numeroase segmente de servicii, cum ar fi utilitățile publice, transporturile, telecomunicațiile, serviciile poștale, serviciile financiare, serviciile de ocrotire a sănătății și serviciile de educație, și au înglobat, de regulă, patru dimensiuni principale (vezi figura 1 din Anexa 6): (1) o *reformă structurală*, preocupată de introducerea concurenței în domeniile de activitate vizate (dominate adesea de monopoluri sau oligopoluri), ridicarea barierelor la intrare și crearea situației de accesibilitate a piețelor; (2) o *reformă a conduitei operatorilor pe piață*, în special prin reglementarea comportamentului monopolurilor naturale, constrânse prin reguli ferme să respecte anumite cerințe privind calitatea serviciilor oferite, prețurile și accesul pe piață; (3) o *reformă a proprietății*, de regulă, prin trecerea întreprinderilor aflate anterior în proprietate de stat într-o formă de proprietate privată; și (4) o *reformă a prețurilor*, pentru ca acestea să reflecte costurile reale ale serviciilor. În majoritatea țărilor, implementarea reformelor a avut tendința de a antrena o mutație către prețuri competitive, însoțită frecvent de ajustări pozitive prin intermediul inovației, în termeni de produs și de proces.

Liberalizarea a reprezentat o componentă esențială a politicilor de eficientizare a ramurilor de servicii și de atragere a ISD. Evidențele empirice relevă că sporirea performanței sectoarelor naționale de servicii prin intermediul liberalizării generează nu numai *câștiguri de eficiență sub aspect alocativ*, ci conduce și la creșteri ale *productivității*. În virtutea efectelor lor de antrenare, beneficiile rezultând din reformele în domeniul serviciilor transcend sfera de cuprindere propriu-zisă a industriilor de servicii și se răsfrâng asupra economiei în ansamblu (vezi și Anexa 7).⁷

⁷ *Inputurile de servicii, precum serviciile financiare, de asigurări sau de telecomunicații, facilitează în mod direct crearea și asimilarea noilor tehnologii. Mai mult, în măsura în care implică frecvent și mișcarea factorilor de producție și nu numai cea a produselor propriu-zise de servicii, tranzacțiile cu servicii au potențialul de a îngloba acele tipuri de efecte de antrenare care conduc la creșterea productivității. Acest lucru este valabil mai ales în cazul mișcării forței de muncă cu înaltă calificare și al ISD.*

3.2. Liberalizarea regimurilor naționale vizând ISD

Un accentuat proces de liberalizare au cunoscut, în ultimul deceniu al secolului XX, și regimurile naționale vizând ISD. Dacă sfârșitul anilor '60 și prima jumătate a anilor '70 au fost perioade marcate de un val de protecționism și întărire a controlului național asupra investițiilor străine și a operațiunilor CTN, în anii '80 prevalentă a devenit recunoașterea, de către toate categoriile de state, a beneficiilor generate de ISD mai ales în plan tehnologic, a rolului lor sporit în constituirea structurilor productive și în tranșarea raporturilor de competitivitate la nivel mondial.

Indiferent de țările promotoare, de măsurile sau de sectoarele particulare implicate, tendințele de liberalizare autonomă a regimurilor naționale privind ISD, atât în sfera bunurilor materiale, cât și a serviciilor, s-au tradus prin preponderența schimbărilor în regimurile de investiții în direcția unei mai accentuate deschideri a piețelor în favoarea ISD. Figura 2 din Anexa 8 ilustrează amploarea tendințelor de liberalizare autonomă a regimurilor de ISD, atât în sfera bunurilor materiale, cât și a serviciilor, în ultimul deceniu al secolului XX. Conform aprecierii UNCTAD, 95% din totalul de 1.185 de modificări introduse în legislațiile naționale vizând ISD în perioada 1991-2000 au urmărit crearea unor condiții mai favorabile pentru atragerea ISD. Numai în decursul anului 2000, au fost inițiate 150 asemenea modificări în planul reglementărilor specifice, de către un număr de 69 de țări.

Pe de altă parte, s-a conturat tot mai pregnant tendința ca liberalizarea să se regăsească în reglementările naționale prin formulări apropiate sau chiar identice cu privire la aspecte importante ale ISD și ale operării acestora pe teritoriile-gazdă, cum ar fi: acordarea unui tratament echitabil, nediscriminatoriu investitorilor străini, tot mai multe legislații stipulând clar acordarea tratamentului național; acordarea de garanții împotriva naționalizării, cu excepția unor situații bine definite ca ținând de interesul public și atunci numai cu plata unor compensații adecvate; reglementarea diferendelor, inclusiv prin recurgerea, în caz de nesoluționare, la arbitrajul internațional; asigurarea repatrierii libere a profiturilor și a capitalului. În timp ce reglementările naționale au dobândit aceste formulări aproape standardizate privind fluxurile de ISD și operațiunile CTN, ele conservă încă diferențe, îndeosebi sub aspectul dreptului de stabilire și al recurgerii la stimulente. Spre deosebire de statele dezvoltate, unde politicile față de ISD au mers dincolo de crearea unui climat favorabil, dobândind caracterul de politici active ale receptorilor, de atragere inclusiv calitativă a anumitor proiecte investiționale, în țările din centrul și estul Europei acestea au rămas, în esență, politici pasive de așteptare a investitorilor străini.

4. PREOCUPĂRI VIZÂND REGLEMENTAREA MULTILATERALĂ A FLUXURILOR DE SERVICII ȘI DE ISD

Procesele de integrare crescândă a economiei mondiale conjugate cu diminuarea relevanței protecției tarifare și a altor măsuri de control efectuate la granițele naționale au determinat o mutare tot mai vizibilă a centrului de greutate în cadrul preocupărilor pe plan mondial înspre problemele structurii relațiilor comerciale și investiționale internaționale și ale stabilirii regulilor de joc reclamate de noul climat global în ambele domenii. Drept urmare, acțiunile de reformare și de liberalizare autonomă a industriilor de servicii și a regimurilor de ISD au fost însoțite, mai ales din a doua parte a anilor '80, de o intensificare notabilă a demersurilor, deopotrivă la nivel regional și multilateral, în direcția convenirii unor mecanisme adecvate de cooperare menite a oferi un cadru juridic pentru reglementarea și liberalizarea fluxurilor de servicii și de ISD.⁸

În sfera serviciilor, eforturile multilaterale de reglementare și liberalizare au fost încununuate de succes, prin înglobarea acestor activități în sistemul comercial multilateral, în baza convenirii GATS (Acordul General privind Comerțul cu Servicii) ca rezultat al Rundei Uruguay. Din momentul intrării în vigoare a noii Organizații Mondiale a Comerțului (OMC), la începutul anului 1995, GATS a reprezentat pentru servicii ceea ce a reprezentat GATT - timp de aproape jumătate de secol - pentru comerțul cu bunuri materiale: un cadru multilateral de principii și reguli care reglementează fluxurile de servicii și, totodată, o bază pentru liberalizarea acestor fluxuri prin runde succesive de negocieri comerciale multilaterale.

După încheierea Rundei Uruguay, GATS s-a îmbogățit cu încă două componente importante, ca urmare a încheierii în anul 1997 a Acordului privind serviciile de telecomunicații de bază și a Acordului privind serviciile financiare (reprezentând cel de-al Patrulea și, respectiv, al Cincelea Protocol anexat la GATS). Iar în ianuarie 2000, sub auspiciile OMC a fost inițiată o nouă rundă de negocieri comerciale multilaterale în sfera serviciilor - cunoscută și drept GATS-2000 -, având ca obiectiv realizarea unui grad mai ridicat de liberalizare a comerțului

⁸ Reglementarea și liberalizarea fluxurilor de servicii și de ISD constituie o componentă esențială a acordurilor comerciale preferențiale încheiate la nivel regional începând din a doua parte a anilor '80 (de exemplu, Acordul de zonă de comerț liber SUA-Israel, 1985; Acordul de comerț liber Canada-SUA, 1988; Acordul de comerț liber nord-american - NAFTA -, 1992). Numeroase acțiuni similare au fost întreprinse și de țările în curs de dezvoltare. Și, nu în ultimul rând, în demersurile de liberalizare în plan regional a tranzacțiilor cu servicii și a fluxurilor investiționale trebuie inclus programul de realizare a pieței interne unice (CEE-92), urmat de complexul de acorduri de asociere care racordează țările din centrul și estul Europei la UE, și care înglobează fără excepție serviciile și ISD ca dimensiuni importante ale cooperării europene.

internațional cu servicii, concomitent cu perfecționarea setului de reguli și discipline multilaterale al GATS.

În schimb, încercările repetate de a negocia un acord multilateral *în domeniul investițiilor* au eșuat până acum, numeroase obstacole dovedindu-se insurmontabile în calea concertării politicilor naționale în acest domeniu. Cel mai recent exemplu în acest sens este eșecul, din anul 1998, al negocierilor din cadrul OCDE vizând convenirea unui acord multilateral privind investițiile, cunoscut și sub denumirea de acordul MAI (Multilateral Agreement on Investment). În absența unui set de reguli multilaterale care să guverneze mișcarea internațională a factorilor de producție, accesul ISD pe piețele naționale continuă să fie reglementat la nivel bilateral și/sau regional.⁹

Două aspecte necesită a fi subliniate, totuși, în acest context.

(1) Chiar dacă la ora actuală nu există încă un instrument multilateral pentru reglementarea fluxurilor de ISD, OMC și, respectiv, GATS, îndeplinesc un rol important în termenii eforturilor de concertare a politicilor naționale în domeniul investițiilor, cel puțin în sfera activităților de servicii. Cu alte cuvinte, în condițiile în care prevederile GATS acoperă atât comerțul propriu-zis cu servicii, cât și fluxurile de ISD aferente sectorului de servicii, sfera de incidență a acestui instrument juridic multilateral transcende comerțul pentru a se extinde și asupra mișcării factorilor de producție (capital și forță de muncă) din sfera serviciilor. Faptul că industriile de servicii absorb peste 50% din fluxurile și, respectiv, din stocul mondial de ISD, înseamnă implicit că fluxurile respective sunt acoperite în aceeași proporție de GATS. Aceasta înseamnă, totodată, că în prezent arhitectura sistemului comercial internațional care gravitează în jurul OMC manifestă o puternică asimetrie, întrucât nu dispune de discipline multilaterale care să guverneze mobilitatea factorilor de producție din sfera bunurilor materiale.

(2) Există șanse reale ca într-o perspectivă nu prea îndepărtată, sub auspiciile OMC să fie convenit un acord multilateral privind ISD. În acest sens, este de remarcat faptul că cea de-a patra reuniune ministerială a OMC din 9-14 noiembrie 2001, de la Doha (Qatar), s-a încheiat, printre altele, cu decizia țărilor membre de a organiza negocieri multilaterale în vederea reglementării investițiilor externe, în contextul lansării noii runde de negocieri comerciale globale.

Referitor la premisele relansării negocierilor vizând reglementarea ISD sub egida OMC trebuie subliniat faptul că preocupările legate de problematica investițiilor externe în cadrul OMC nu au apărut nicidecum în anii care au urmat după eșuarea negocierilor din OCDE. Pe de o parte, unele din acordurile rezultate din Runda Uruguay - îndeosebi GATS, dar și Acordul TRIMs (Acordul privind măsurile investiționale legate de comerț) - au creat precedentul pentru abordarea

⁹ Conform aprecierii UNCTAD, numărul total al acordurilor bilaterale din sfera investițiilor a sporit la 1.941 la finele anului 2000, în condițiile în care numărul acestora a fost de numai 500 până la începutul anilor '90; la rândul său, numărul acordurilor bilaterale de evitare a dublei impuneri a crescut la un total de 2.118 la sfârșitul anului 2000.

unor aspecte investiționale în cadrul OMC. Pe de altă parte, reuniunea ministerială a OMC de la Singapore, din anul 1996, a marcat introducerea propriu-zisă a problematicii investițiilor pe agenda de lucru a acestei organizații, prin decizia țărilor membre de a constitui un *Grup de lucru în scopul examinării raportului dintre comerț și investiții*. Abordarea de către acest Grup de lucru a implicațiilor legăturii dintre comerț și investiții în termenii creșterii și dezvoltării economice este o expresie a extinderii substanțiale, în ultimii ani, a agendei de lucru a OMC, în baza căreia și-a asumat tot mai multe atribuții pe linia gestionării provocărilor crescânde ridicate de amplificarea fenomenelor de globalizare din economia mondială. Prin prisma acestor evoluții, consensul țărilor membre ale OMC realizat cu prilejul reuniunii de la Doha din noiembrie 2001 cu privire la lansarea de negocieri multilaterale în domeniul investițiilor nu reprezintă, așadar, altceva decât pasul următor, cât se poate de firesc, dar în același timp decisiv, pe linia aducerii la bun sfârșit a preocupărilor existente în OMC în acest domeniu.

5. REALITĂȚILE ECONOMICE ROMÂNEȘTI ȘI TENDINȚELE INTERNAȚIONALE DIN SPAȚIUL SERVICIILOR ȘI AL ISD

În România, procesele de reformare a sectorului de servicii s-au suprapus cu demersul mai larg al tranziției către economia de piață. De la mijlocul anilor '90, aceste procese au fost ancorate în eforturile de integrare a României în economia globală (în baza angajamentelor asumate în contextul OMC/GATS), concomitent cu demersurile de integrare europeană (în baza angajamentelor asumate prin Acordul European).

GATS și *Acordul European* asigură, începând din anul 1995, premisele externe și mecanismele corespunzătoare în plan multilateral și, respectiv, european, pentru deschiderea României către cooperarea internațională în sfera serviciilor și a ISD și pentru racordarea astfel a țării noastre la evoluțiile dinamice din acest spațiu, inclusiv sub aspectul sistemului de reglementare. În ambele acorduri, instrumentul principal al cooperării îl reprezintă liberalizarea progresivă a comerțului cu servicii - inclusiv a fluxurilor de servicii intermediare prin ISD -, susținută de un set de principii și de reguli menite a governa conduita participanților la acest comerț.

Chiar dacă sfera de cuprindere și mijloacele specifice de cooperare proprii celor două instrumente juridice diferă în numeroase privințe, diferind implicit și sub aspectul beneficiilor și costurilor pentru economia românească, cele două acorduri se suprapun într-o măsură apreciabilă. Cert este că, pentru a face față sporirii concurenței - atât pe piața sa internă, cât și pe piețele externe - pe care o antrenează cele două acorduri ca urmare a liberalizării fluxurilor de servicii, România trebuie să dispună, înainte de toate, de un *potențial productiv în domeniul serviciilor* care să corespundă exigențelor piețelor internaționale de servicii. În același timp, problema internaționalizării sectorului românesc de servicii se pune nu numai sub aspectul structurilor productive ale acestui sector, ci și al *cadrelor de reglementare* și, respectiv, al politicilor promovate în raport cu sectorul de servicii.

În aceste condiții, se ridică în mod firesc următoarele două întrebări:

(1) cum se raportează realitățile economice românești la tendințele manifestate pe plan internațional în sfera serviciilor și a ISD; și

(2) în ce măsură au fost internalizate de economia românească exigențele unei cooperări internaționale mai strânse, așa cum decurg acestea din angajamentele asumate de țara noastră în cadrul celor două acorduri?

1. Analizele întreprinse arată că România înregistrează o *întârziere considerabilă sub aspectul ajustării economiei sale dinspre o structură preponderent*

agrar-industrială înspre o structură modernă în care să prevaleze serviciile. Reformele economice din perioada de tranziție nu au fost în măsură să pună temelia dezvoltării unei infrastructuri de servicii indispensabile asigurării convergenței economice cu UE și, respectiv, integrării în piețele globale. Câteva argumente susțin această afirmație.

Decalajul față de UE este uriaș sub aspectul contribuției serviciilor la crearea PIB și la ocuparea forței de muncă, ca și al angrenării acestor activități în relațiile comerciale și investiționale internaționale. Mai mult, în ultimii ani, decalajul respectiv s-a accentuat și în raport cu celelalte țări candidate la accesarea în UE. Sunt edificatoare în acest sens următoarele aspecte:

- *macrostructura anacronică a economiei românești*, ilustrată prin contribuția de numai 50% a sectorului de servicii la crearea PIB și de 30% la ocuparea forței de muncă, comparativ cu ponderile corespunzătoare - de două treimi - în media UE și, respectiv, cu ponderile foarte apropiate de acestea din urmă în cazul celorlalte țări candidate (vezi Anexele 9 și 10);
- *volumul redus și gradul scăzut de diversificare a fluxurilor internaționale de servicii* ale României: cu un volum valoric de 1.754 milioane de dolari în 2000, exporturile românești de servicii dețin o pondere de numai 0,1% în totalul exporturilor mondiale, iar serviciilor le revin doar o proporție de 14% din comerțul cumulat cu bunuri materiale și servicii al României (față de o medie europeană de peste 20%); absența modificărilor pozitive în oferta românească de servicii se reflectă în poziția încă dominantă a serviciilor tradiționale (transporturi) și ponderea relativ scăzută a serviciilor turistice și a categoriei "alte servicii" (vezi Anexa 11);
- *deficitele cronice ale balanței serviciilor* contribuie la agravarea dezechilibrului balanței plăților curente și, prin urmare, la accentuarea vulnerabilității economiei românești (vezi Anexa 11).

Întârzierea procesului de ajustare structurală a economiei românești este strâns corelată cu *capacitatea scăzută a României de a atrage ISD*. Valoarea totală de circa 6 miliarde de dolari a stocului de ISD la sfârșitul anului 2000 plasează România în afara nucleului de principali receptori din statele cu economie în tranziție, format din Polonia, Ungaria și Republica Cehă (vezi Anexele 12 și 13).

Volumul de ISD atrase de România este extrem de redus atât în comparație cu nevoile economiei, cât și cu performanțele principalilor săi competitori din Europa Centrală și de Est, constituind o bază modestă pentru un impact de restructurare al acestor fluxuri asupra economiei românești. Implicit, gradul de internaționalizare a sectorului românesc de servicii prin intermediul ISD este foarte scăzut, chiar dacă sub aspectul distribuției sectoriale a fluxurilor de ISD România se încadrează în tendințele manifestate pe plan european și global, de concentrare a acestora cu precădere în industriile de servicii.

2. Rămânerea în urmă a României sub aspectul "dosarului serviciilor" se manifestă nu numai în termenii ajustării și consolidării capacităților productive din sectorul de servicii, ci și ai *cadrelor de reglementare* a acestui sector. Întârzierile sub acest din urmă aspect sunt cu atât mai grave, cu cât țara noastră și-a asumat

o serie de obligații internaționale cu privire la reglementarea și liberalizarea sectorului său de servicii deopotrivă la nivel european (în baza Acordului European) și la nivel multilateral (în baza GATS).

Care ar fi principalele aspecte care se ridică în acest context?

În primul rând, obligațiile de liberalizare asumate de România în contextul primei runde de negocieri din sfera serviciilor - Runda Uruguay (1986-1994) - nu au impus operarea unor modificări semnificative în planul legislației și al reglementărilor românești din sectorul de servicii pentru a asigura compatibilitatea acestora cu prevederile GATS. În schimb, liberalizarea pieței serviciilor în contextul Acordului European presupune ajustări radicale în acest domeniu, care sunt monitorizate în cadrul mai larg al procesului de aliniere la acquis-ul comunitar. Deși în baza prevederilor acestuia România și-a asumat angajamente de liberalizare a pieței sale de servicii și de aliniere la piața internă unică, *reformele din sectorul românesc de servicii se află abia într-o fază de început*. Pe de o parte, *procesul legislativ* în vederea creării unui cadru modern de reglementare a serviciilor nu s-a încheiat încă în numeroase domenii, cum ar fi cel al serviciilor financiare, și mai ales al asigurărilor și valorilor mobiliare, al telecomunicațiilor și al serviciilor audiovizuale, al transporturilor și al utilităților publice. Pe de altă parte, noile mecanisme și instituții chemate să asigure aplicarea reformelor respective (cum ar fi cele de reglementare și de supraveghere a concurenței, a pieței bancare, a pieței asigurărilor și a valorilor mobiliare etc.) nu funcționează eficient. Lacunele vizând implementarea și funcționarea efectivă a acestor mecanisme și instituții constituie obiectul unor critici constante din partea UE, după cum rezultă din rapoartele pe anul 2000 și 2001 ale Comisiei Europene prin care sunt monitorizate progresele României în direcția accesiei.

În al doilea rând, cadrul de reglementare a serviciilor rezultând din cooperarea României la nivel european trebuie să fie compatibil cu cel conturat în plan global în urma Rundei Uruguay și, respectiv, cu cel care va rezulta în urma noii runde de negocieri multilaterale din sfera serviciilor. Aceasta, deoarece în condițiile schimbării radicale a raporturilor sale cu UE, România participă la activitatea OMC în ipostaza de țară candidată la aderarea în UE, ceea ce presupune, printre altele, o strânsă coordonare și armonizare a obligațiilor sale cu cele ale UE asumate în plan multilateral.

Or, România nu și-a armonizat nici până la ora actuală lista sa de angajamente specifice asumate în cadrul Rundei Uruguay în sfera serviciilor cu lista respectivă a UE.¹⁰ Se mențin în continuare zone de incompatibilitate între România și UE în termeni de politică comercială în materie de servicii, dintre care

¹⁰ *Întrucât angajamentele specifice negociate de România în Runda Uruguay au precedat intrarea în vigoare a Acordului European, obligațiile multilaterale asumate de România în cadrul OMC/GATS nu au putut fi armonizate cu cele ale UE. Ca atare, România ar fi trebuit să asigure retroactiv respectiva compatibilitate. Textul Acordului European conține trimiteri frecvente la rezultatele Rundei Uruguay, implicit la GATS, reflectând importanța atașată de UE negocierilor comerciale multilaterale sub auspiciile OMC, ceea ce subsumează ideea unei coordonări strânse între România și UE în materie de politică comercială în contextul apartenenței lor la sistemul comercial internațional construit în jurul OMC.*

cea mai frapantă vizează serviciile audiovizuale. Astfel, în timp ce serviciile audiovizuale figurează pe lista măsurilor care contravin TNCF și pe care UE a dorit să le mențină (fiind, ca atare, incluse în "Lista excepțiilor de la aplicarea TNCF" a UE anexată la acordul GATS), România nu a exceptat de la aplicarea TNCF aceste servicii în cadrul listei sale de angajamente specifice. Întârzierile în ajustarea respectivă se datoresc faptului că România nu a finalizat încă procesul legislativ reclamat de alinierea la acquis-ul audiovizual. Ca atare, România va trebui să recupereze urgent această întârziere legislativă și să adopte o poziție clară pentru a se asigura ca obligațiile sale internaționale să nu se erijeze într-un obstacol în calea alinierii progresive și, respectiv, a deplinei adoptări a acquis-ului la data accesiei sale.

În ceea ce privește participarea României la noile negocieri comerciale multilaterale din domeniul serviciilor declanșate în anul 2000 sub auspiciile OMC, aceasta ridică, la rândul său, numeroase provocări în contextul procesului de aderare a țării noastre la UE. Care ar fi acestea?

6. INCIDENȚE ALE PARTICIPĂRII ROMÂNIEI LA GATS/OMC ÎN CONTEXTUL PROCESULUI DE INTEGRARE ÎN UE

6.1. Participarea României la GATS: Runda Uruguay

GATS stabilește reguli și discipline multilaterale convenite cu privire la politicile țărilor membre - inclusiv ale României - care afectează accesul pe piețele naționale de servicii. Ca orice acord internațional și GATS se bazează pe o strânsă corelație între drepturile și obligațiile părților participante.

În contextul GATS, România beneficiază atât de principiile și regulile generale vizând comerțul cu servicii înglobate în textul Acordului și în anexele sale, cât și de prevederile specifice cuprinse în listele naționale de angajamente ale participanților atașate la GATS, cu condiția, desigur, ca țara noastră să onoreze, la rândul său, obligațiile cu caracter general și specific pe care le-a asumat în privința conduitei sale în domeniul comerțului internațional cu servicii.

Obligațiile cu caracter general asumate de România decurg din respectarea conceptelor, principiilor și regulilor cu caracter general convenite în cadrul GATS, aplicabile măsurilor care afectează comerțul cu servicii, prin "servicii" înțelegându-se toate categoriile de servicii, cu excepția celor furnizate în exercițiul funcțiilor guvernamentale. De asemenea, prevederile GATS acoperă toate cele "patru moduri de furnizare" a serviciilor, respectiv: a) livrarea peste graniță a serviciilor (furnizarea transfrontieră); b) mișcarea consumatorului; c) prezența comercială; și d) prezența temporară a persoanelor fizice furnizoare de servicii.

Principala obligație cu caracter general care revine României o reprezintă respectarea *tratamentului națiunii celei mai favorizate (TNCF) sub forma sa necondiționată*. Alte obligații cu caracter general vizează, printre altele: *transparența* (cerința publicării tuturor legilor și reglementărilor relevante pentru comerțul cu servicii); *recunoașterea educației, a standardelor, licențelor, certificatelor etc.* ale celorlalte părți (permițând aranjamente de armonizare sau de recunoaștere reciprocă a acestora); *comportamentul monopolurilor publice* (aplicarea TNCF și interzicerea abuzului puterii de monopol); *achizițiile guvernamentale* (excluse deocamdată de la obligația TNCF); *clauzele de salvagardare* (urmând a fi negociate); *libertatea transferurilor și a plăților* pentru tranzacțiile curente în segmentele de servicii în care au fost asumate angajamente; *subvențiile* (recunoașterea efectelor de distorsiune ale acestora asupra comerțului și supunerea lor unor discipline multilaterale în viitor).

Obligațiile cu caracter specific asumate de România în contextul GATS se referă la *accesul pe piața* românească a serviciilor/furnizorilor de servicii străini, precum și la *tratamentul național* acordat acestora. Aceste două obligații se aplică

doar în cazul acelor sectoare și categorii de servicii și, respectiv, acelor moduri de furnizare a serviciilor, care sunt enumerate în "Lista României de angajamente specifice", precum și numai în limitele și condițiile atașate acestora ("comerțul liber" echivalând cu absența restricțiilor discriminatorii vizând oricare dintre cele patru moduri posibile de furnizare a serviciilor). Această listă reprezintă, de fapt, concesiile oferite de țara noastră în contextul negocierilor comerciale multilaterale din sfera serviciilor.

Valoarea angajamentelor de liberalizare asumate de România în Runda Uruguay rezultă din examinarea intercorelată a trei aspecte: (1) sfera de cuprindere sectorială a ofertei românești; (2) limitele și condițiile impuse în oferta României în raport cu accesul pe piață și tratamentul național acordate serviciilor/furnizorilor de servicii străini; și (3) lista excepțiilor de la aplicarea TNCMF întocmită de România și anexată la GATS.

Analiza angajamentelor de liberalizare asumate de România în Runda Uruguay conduce la următoarele concluzii:

(1) Prin prisma *sferei de cuprindere sectorială*, oferta României acoperă 8 din cele 12 sectoare majore de servicii (și, respectiv, un număr de 43 de subcategorii de servicii din totalul de 155)¹¹, și anume: servicii de afaceri, servicii financiare, comunicații, construcții, transporturi, distribuție, servicii turistice și servicii de mediu. Nu sunt acoperite trei sectoare: serviciile de educație, serviciile de ocrotire a sănătății și serviciile sociale, precum și serviciile de recreație, cultură și sport (vezi Anexa 14).

Dacă se consideră cele 155 categorii de servicii ca acoperind integral sectoarele naționale de servicii, deci egale cu 100, atunci rezultă că oferta României (însumând 43 de categorii) acoperă 28% din sectorul său de servicii. Oferta României nu este atât de generoasă ca cea a țărilor dezvoltate, dar este mult mai cuprinzătoare decât cea a majorității țărilor în curs de dezvoltare. Comparativ cu țările europene în tranziție (Ungaria, Slovacia, Cehia și Polonia), oferta României este cea mai modestă (vezi Anexa 15).

(2) Sfera de cuprindere sectorială a ofertei românești trebuie însă judecată prin prisma *limitelor și condițiilor impuse de țara noastră accesului pe piață și tratamentului național*, care pot viza fie toate sectoarele de servicii cuprinse în listă (măsuri orizontale), fie doar anumite categorii din serviciile incluse (angajamentele specifice sectoriale).

În ceea ce privește măsurile orizontale aplicabile tuturor sectoarelor de servicii, România menține o serie de limitări privind accesul pe piață și tratamentul național în cazul a două moduri de furnizare a serviciilor (din cele patru), respectiv: prezența comercială a firmelor străine furnizoare de servicii (adică mo-

¹¹ În Runda Uruguay, țările membre au avut la dispoziție o listă conținând 155 subsectoare de servicii (cuprinse în 12 sectoare majore de servicii), în baza căreia au putut opta pentru a le înscrie pe listele lor de angajamente specifice în vederea liberalizării.

dul 3, prin constituirea de filiale, sucursale sau reprezentanțe) și prezența persoanelor fizice furnizoare de servicii.¹² La aceste limitări, care se aplică în mod orizontal tuturor celor 43 categorii de servicii, se adaugă numeroase alte restricții și limitări, cu caracter selectiv, în raport cu accesul pe piață și tratamentul național, care afectează în mod diferit cele 43 de categorii de servicii și, respectiv, cele patru moduri de furnizare a serviciilor. În acest mod, România își rezervă dreptul de a introduce și în viitor măsuri care prevăd asemenea restricții în calea comerțului.

(3) Și în fine, *măsurile care contravin TNCMF* și pe care România a dorit să le mențină sunt incluse, cu caracter temporar, în "Lista excepțiilor de la aplicarea Articolului II - Tratatul națiunii celei mai favorizate" anexată la GATS. România a exceptat de la aplicarea TNCMF unele măsuri din domeniul transporturilor rutiere, al transportului pe căile navigabile interioare și al vânzării și marketingului pentru serviciile de transport aerian, necesitatea excepțiilor decurgând din specificul modurilor respective de transport și din cerința de reciprocitate inerentă acordurilor bilaterale încheiate de țara noastră în segmentele respective de servicii.

După încheierea Rundei Uruguay, Lista națională cu angajamentele specifice ale României s-a îmbogățit cu unele angajamente adiționale asumate în domeniul serviciilor financiare și al telecomunicațiilor de bază, ca urmare a participării la negocierile desfășurate în aceste domenii și a semnării, în 1997, a Acordului multilateral din domeniul telecomunicațiilor de bază (cel de-al Patrulea Protocol anexat la GATS) și a Acordului multilateral privind serviciile financiare (cel de-al Cincilea Protocol anexat la GATS) (vezi Anexa 14).

6.2. Noile demersuri de liberalizare a serviciilor sub auspiciile OMC

Succinta trecere în revistă a obligațiilor generale care revin României în contextul GATS și a angajamentelor specifice de liberalizare asumate de țara noastră în cadrul Rundei Uruguay oferă câteva puncte de sprijin pentru abordarea într-o manieră prospectivă a participării țării noastre la noile demersuri de liberalizare a comerțului cu servicii în cadrul OMC.

În ce constau aceste demersuri ?

Întrucât pe parcursul Rundei Uruguay, negocierile s-au concentrat cu precădere asupra convenirii principiilor și regulilor generale menite a governa desfășurarea comerțului cu servicii și a fundamenta procesul de liberalizare

¹² De exemplu, în raport cu accesul pe piață, România menține limitări vizând dreptul de a deține pământ, care este asociat frecvent cu prezența comercială a firmelor străine (persoanele fizice care nu au cetățenie română și domiciliul în România, precum și persoanele juridice care nu au naționalitate română și sediul în România, nu pot dobândi în proprietate terenuri de orice fel prin acte între vii). De asemenea, sunt menținute limitări privind accesul pe piață al persoanelor fizice străine, furnizoare de servicii, în sensul că sunt permise intrarea și șederea temporară în România doar a persoanelor fizice angajate în posturi de conducere și de experți, în vederea realizării investițiilor străine.

multilaterală a acestuia, țările membre ale OMC au avut mai puțin timp la dispoziție pentru negocierea unor angajamente reale de liberalizare, cu toți partenerii comerciali și vizând toate sectoarele de servicii.

Drept consecință, marea majoritate a ofertelor de liberalizare (circa 80%) corespund unei mențineri a *status quo*-ului în sectoarele naționale de servicii. Cu alte cuvinte, numeroase țări membre ale OMC și-au asumat doar angajamente de "înghețare" la nivelul existent a măsurilor care afectează comerțul cu servicii, ceea ce echivalează cu menținerea unui grad scăzut de deschidere a piețelor de servicii. În aceste condiții, accesul și operarea pe piețele de servicii continuă să fie restricționate de reglementările care caracterizează sectoarele naționale de servicii și care acționează frecvent ca bariere importante în calea desfășurării nestingherite a comerțului cu servicii.¹³

Din cauza neîmplinirilor legate de primul exercițiu multilateral de liberalizare a piețelor de servicii, ca și a imperfecțiunilor inerente cadrului juridic al GATS, țările membre au luat două decizii importante cu prilejul încheierii Rundei Uruguay:

(1) să continue negocierile sectoriale în domeniul serviciilor financiare, al telecomunicațiilor de bază și al serviciilor de transport maritim¹⁴; și

(2) să reia negocierile asupra ansamblului serviciilor în anul 2000, adică la un interval de 5 ani după intrarea în vigoare a OMC.¹⁵

Noile negocieri, declanșate la începutul anului 2000 - cunoscute și ca GATS-2000 - au drept obiectiv realizarea unui grad mai ridicat de liberalizare a sectoarelor de servicii, precum și o extindere a procesului de liberalizare asupra unor segmente de servicii care nu au fost acoperite până în prezent. Concomitent, noile negocieri urmăresc perfecționarea prevederilor GATS, întrucât numeroase probleme legate de cadrul de principii și de reguli au rămas nefinalizate (de exemplu, regulile vizând subvențiile, achizițiile publice sau măsurile de salvagardare). Totodată, după Runda Uruguay au intervenit noi probleme care necesită a

¹³ *Exercițiile recente de cuantificare a barierelor din comerțul cu servicii relevă că cele care restricționează concurența sunt relativ mai scăzute în domeniul serviciilor de afaceri și al serviciilor de distribuție, și mai ridicate în domeniul transporturilor, al serviciilor financiare și al telecomunicațiilor. Cu excepția transporturilor, politicile promovate în segmentele respective de servicii sunt și mai restrictive în cazul țărilor în curs de dezvoltare.*

¹⁴ *Negocierile din domeniul telecomunicațiilor de bază s-au încheiat cu succes, în februarie 1997, în urma lor înregistrându-se o îmbunătățire reală a angajamentelor vizând tratamentul național și accesul pe piețe. Un succes parțial au raportat negocierile din domeniul serviciilor financiare, încheiate în decembrie 1997, în timp ce negocierile din domeniul transporturilor maritime au eșuat, fiind suspendate în 1995.*

¹⁵ *Tocmai datorită faptului că există un larg potențial pentru creșterea gradului de liberalizare a comerțului cu servicii în perspectivă, GATS înglobează un mecanism specific (stipulat prin Articolul XIX), care prevede organizarea de negocieri comerciale multilaterale în mod periodic și independent de celelalte domenii supuse negocierilor în cadrul OMC. În baza acestui mecanism a fost declanșată - conform deciziei Consiliului General al OMC din 7-8 februarie 2000 - noua rundă de negocieri comerciale multilaterale în domeniul serviciilor, care se află în plină desfășurare la Geneva.*

fi reglementate în plan multilateral, unele dintre acestea nefiind previzibile la data încheierii runde, cum este comerțul electronic, care a cunoscut o expansiune susținută abia din cea de-a doua parte a anilor '90, datorită progreselor alerte din domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor.

În cursul primului an al negocierilor, dezbaterile de la Geneva s-au concentrat cu precădere asupra mecanismelor de negociere. După reuniunea extraordinară a Consiliului pentru Comerțul cu Servicii din 28-30 martie 2001, negocierile au intrat într-o nouă fază. Cu acest prilej, țările membre ale OMC au făcut un bilanț al realizărilor înregistrate în anul 2000 și au adoptat liniile directoare și procedurile menite a călăuzi negocierile în perspectivă. Acest moment a marcat trecerea de la stadiul consacrat convenirii regulilor, la stadiul negocierilor propriuzise vizând accesul pe piețe, în baza propunerilor de negociere formulate de țările membre. Cu același prilej, s-a convenit ca negocierile vizând angajamentele specifice să aibă drept punct de plecare listele actuale conținând angajamentele specifice asumate de țările membre în cadrul Rundei Uruguay, iar principala metodă de negociere să fie abordarea tradițională bazată pe cereri și oferte.

Este de așteptat ca negocierile din sfera serviciilor să cunoască un nou avânt, ca urmare a înglobării acestora în noua rundă de negocieri comerciale de anvergură globală, care a fost declanșată sub egida OMC prin decizia țărilor membre luată cu prilejul reuniunii ministeriale a acestei organizații de la Doha (Qatar), din noiembrie 2001.

6.3. România și GATS-2000

În virtutea noii sale poziții, de țară candidată la accesarea în UE, România participă la noua rundă de negocieri GATS-2000 în condiții radical diferite față de cele care au definit implicarea sa în primul exercițiu de liberalizare a comerțului cu servicii din cadrul Rundei Uruguay. Câteva aspecte au o relevanță deosebită în acest context.

1. În Runda Uruguay, România s-a prevalat de dreptul conferit de statutul său de țară în curs de dezvoltare pentru a deschide un număr mai redus de segmente de servicii și de a extinde în mod progresiv accesul furnizorilor străini de servicii pe piața sa, ceea ce s-a reflectat într-o ofertă substanțial mai îngustă comparativ cu ofertele țărilor membre ale UE și, respectiv, ale țărilor central și est-europene (vezi Anexa 15).

La negocierile curente din sfera serviciilor, România participă în calitate de țară candidată la accesarea în UE. Este evident că această calitate nu mai este compatibilă cu statutul de țară în curs de dezvoltare care să-i permită asumarea unor angajamente doar simbolice. În același timp, poziția UE față de negocierile GATS-2000 relevă o puternică susținere din partea țărilor membre a noului proces de liberalizare a comerțului cu servicii, ținta vizată de aceste țări fiind extinderea considerabilă a sferei de acoperire sectorială concomitent cu adâncirea angajamentelor de liberalizare.

2. Lista națională de angajamente specifice a României atașată la acordul GATS este foarte precaută, înglobând obligații de liberalizare într-un număr de segmente de servicii considerate deja relativ deschise, cum ar fi serviciile de afaceri, de distribuție, turism, serviciile de telecomunicații cu valoare adăugată (la care s-au adăugat doar ulterior și serviciile de telecomunicații de bază), anumite aspecte ale serviciilor bancare și de asigurări, dar nu și în altele (vezi Anexa 14).

Este evident că în contextul negocierilor GATS-2000, România va trebui să-și extindă substanțial oferta de liberalizare, atât sub aspect sectorial, cât și al nivelului angajamentelor. În cadrul acestor negocieri, la nivelul țărilor dezvoltate - inclusiv al țărilor membre ale UE - s-a cristalizat deja un consens în legătură cu acordarea unei atenții prioritare sectoarelor infrastructurale cheie: transporturilor, telecomunicațiilor, serviciilor financiare, distribuției și energiei, precum și ciorchinelor de activități înrudite, care sunt vitale pentru dezvoltarea economică și pentru participarea sporită la economia globală, cum ar fi comerțul electronic, serviciile de curierat expres și managementul de logistică.

3. Obligațiile asumate de România în runda precedentă au implicat doar o consolidare ("înghețare") a reglementărilor existente, aceasta echivalând de fapt cu interzicerea impunerii de către România de noi măsuri care să afecteze accesul pe piață sau tratamentul național (decât cu prețul oferirii de compensații corespunzătoare partenerilor afectați), în cazul sectoarelor și subsectoarelor de servicii incluse în lista sa, în termenii, condițiile și limitele specificate. În consecință, punerea în aplicare a obligațiilor specifice pe care le-a asumat România în contextul Runderi Uruguay nu a impus operarea unor modificări în legislația națională în vigoare la vremea respectivă, pentru a asigura compatibilitatea acesteia cu prevederile GATS. În schimb, participarea României la noua rundă GATS-2000 va presupune modificări în cadrul de reglementare a sectorului românesc de servicii, cel puțin din două motive.

În primul rând, extinderea substanțială - deopotrivă ca sferă de cuprindere sectorială și ca grad de liberalizare - a angajamentelor specifice asumate de România în cadrul GATS-2000 este de așteptat să antreneze schimbări corespunzătoare în planul reglementărilor naționale. Totodată, vor trebui preluate în legislația românească modificările preconizate a fi operate în textul propriu-zis al GATS, adică noile reguli și discipline multilaterale care urmează a fi convenite, precum și îmbunătățirile aduse celor existente.

În al doilea rând, poziția României în contextul noilor negocieri trebuie armonizată cu cea a UE, pentru a se asigura compatibilitatea dintre viitoarele sale obligații multilaterale și cele ale UE, preconizate a fi asumate în cadrul noii runde GATS-2000. Realizarea compatibilității dintre noile obligații multilaterale ale României și cele ale UE în sfera serviciilor trebuie să aibă loc în condițiile unei strânse consultații cu UE.

4. Problemele ridicate de relațiile dintre România și UE în contextul OMC/GATS constituie parte integrantă a unui capitol separat - de politici comerciale - al negocierilor de accesii, care au fost deschise oficial în februarie 2000. Conform aprecierii Comisiei Europene, până la sfârșitul anului 2001, România a

făcut progrese sub aspectul alinierii sale la politica comercială a UE. În mare măsură, politica sa comercială este în conformitate cu cea a UE, iar progresele în domeniul liberalizării comerțului au fost ancorate prin angajamente de consolidare în OMC, pe care România le-a onorat.

Având în vedere complexitatea problemelor pe care le ridică relațiile dintre EU și România în termenii apartenenței celor două părți la OMC, a fost stabilit un cadru de cooperare cu privire la aceste probleme, atât la nivel ministerial, cât și departamental. În contextul acestei cooperări, în prezent are loc o mai strânsă coordonare dintre poziția României și cea a UE în cadrul OMC. Astfel, România susține politica și poziția UE în cadrul OMC, inclusiv în ceea ce privește negocierile curente din domeniul serviciilor.

Spre deosebire de sfera bunurilor materiale, unde UE promovează o politică comercială unică față de terți, *în materie de servicii nu se poate vorbi de o poziție unică a UE față de terți*, întrucât Comisia Europeană nu este abilitată să dețină prerogative în acest sens. În aceste condiții, fiecare țară membră a UE dispune de libertatea de a decide asupra obligațiilor și, respectiv, concesiilor pe care este dispusă a le asuma și, respectiv, a le acorda în cadrul multilateral al GATS. Dar, în timp ce poziția UE în cadrul negocierilor din domeniul serviciilor nu rezultă din decizia Comisiei Europene, ci din consultările cu țările membre, negocierile se poartă de către Comisie. Prin urmare, România participă la noile negocieri comerciale multilaterale din sfera serviciilor de pe poziția unei țări suverane, membre a GATS, dispunând de libertatea de a decide, în funcție de interesele sale naționale, asupra angajamentelor sale concrete de liberalizare asumate în plan multilateral. În același timp, însă, conținutul ofertei sale de liberalizare trebuie să constituie obiectul consultării cu Comisia Europeană. Și este de așteptat ca după eventuala aderare a României la UE, acest proces de consultări să se intensifice.

Declanșarea noilor negocieri GATS-2000 ridică în fața României dubla provocare:

- i. de a fixa cu precizie conținutul agendei sale de negocieri; și
- ii. de a stabili modalitatea de abordare a procesului multilateral astfel încât acesta să contribuie într-o măsură cât mai mare la realizarea obiectivelor sale de dezvoltare concomitent cu armonizarea acestor interese cu obligațiile decurgând din Acordul European și, respectiv, din procesul de accesione la UE.

Cu alte cuvinte, România trebuie să-și definească poziția în aceste negocieri și să elaboreze lista sa de cereri și oferte concrete de liberalizare, în baza căreia să poarte negocierile. Aceste obiective sunt cu atât mai stringente, cu cât negocierile curente din sfera serviciilor vor cunoaște o accelerare, ca urmare a deciziei de înglobare a acestora în noua rundă de negocieri comerciale de anvergură globală. În acest sens, s-a convenit ca țările participante la GATS să prezinte listele lor conținând cererile de concesiuni până la data de 30 iunie 2002, iar listele cu ofertele lor de liberalizare până la 31 martie 2003.

La ora actuală sunt deja clar conturate câteva din principiile și liniile directoare care vor trebui să călăuzească România în noile negocieri multilaterale din sfera serviciilor, în noua sa calitate de țară asociată la UE și candidată la accesie, și anume:

- conținutul ofertei românești în cadrul noii runde GATS-2000 va trebui să reflecte străduința de a menține echilibrul între următoarele trei obiective: i) afișarea voinței politice de a confirma o atitudine deschisă, stabilă și favorabilă față de furnizorii străini de servicii și, respectiv, față de investițiile străine în sectorul de servicii; ii) nevoia de a menține dreptul de a reglementa unele segmente ale sectorului de servicii în contextul procesului de aliniere la acquis-ul comunitar, care presupune schimbări notabile și în planul cadrului de reglementare; și iii) nevoia de a asuma angajamente suficient de substanțiale pentru a fi acceptate de principalii parteneri de negociere din afara UE (precum SUA, Canada, Elveția etc., cu care România a avut negocieri bilaterale și în cadrul Runderi Uruguay);
- concomitent România va trebui să aibă în vedere faptul că toate concesiile pe care le negociază la nivel bilateral cu terții se extind automat, în virtutea TNCF, asupra tuturor celorlalți membri ai GATS;
- România va trebui să asigure ca deschiderea pieței sale de servicii în contextul GATS să nu fie mai mare față de terți decât față de UE. Cu alte cuvinte, să fie mai mică sau cel mult egală. În acest sens, Articolul V al GATS permite o derogare de la clauza TNCF, permițând o liberalizare mai pronunțată în contextul UE.¹⁶

Noua ipostază a României în raport cu UE este de natură să consolideze poziția României în cadrul sistemului comercial multilateral care gravitează în jurul OMC. Dat fiind faptul că acest sistem înglobează atât UE ca entitate, cât și statele membre ale UE, este evident că UE dispune de o mult mai mare forță de a se impune în raport cu terții, ceea ce va fi de natură să protejeze interesele României în raporturile sale cu aceștia din urmă. Trebuie subliniat în acest context rolul proeminent pe care îl joacă UE în sistemul comercial internațional și, implicit, cuvântul greu pe care îl are de spus în legătură cu ansamblul activităților desfășurate în cadrul OMC și, nu în ultimul rând, cu viitorul acestei organizații.

Toate aceste aspecte la un loc ridică la adresa României provocarea de a se pregăti în vederea asumării unor noi angajamente de liberalizare a pieței sale de servicii și, implicit, de a-și mări capacitatea de a face față concurenței sporite antrenate de procesul de liberalizare deopotrivă pe piața sa internă și pe piețele externe. Transpus în limbaj european, România trebuie să devină o economie de piață funcțională și să fie capabilă să facă față presiunilor concurențiale de pe piața internă unică. Același imperativ, dar la altă scară, este valabil și la nivel global.

¹⁶ Articolul V al GATS referitor la integrarea economică permite țărilor membre ale GATS să participe la acorduri preferențiale de liberalizare a comerțului cu servicii și, respectiv, la procese mai largi de integrare economică.

7. AVANTAJELE PARTICIPĂRII ROMÂNIEI LA GATS/OMC: MULTILATERALISM VERSUS REGIONALISM

Prin prisma evoluțiilor dinamice din spațiul serviciilor și al ISD, România este confruntată cu patru realități majore, determinante pentru dezvoltarea sa economică:

- stadiul existent al ofertei de servicii;
- constrângerile de natura resurselor naționale care condiționează consolidarea capacităților sale esențiale;
- nevoia de investiții din partea corporațiilor transnaționale destinate infrastructurii tradiționale și celei avansate; și
- “marele atractor” reprezentat de statutul de viitor membru al UE.

Aceste patru dimensiuni sunt în mare parte independente de participarea României la OMC și, respectiv, de rezultatele rundei de negocieri GATS-2000 din sfera serviciilor care se desfășoară în prezent sub auspiciile acestei organizații. Primele două dimensiuni vor necesita timp pentru a fi transformate, dar pot fi accelerate prin atragerea de ISD, atât din UE, cât și din spațiul extraeuropean. Preluarea de către România a acquis-ului comunitar îi va permite să beneficieze de *liberalizarea din interiorul pieței interne unice, ceea ce transcende considerabil nivelul oricărei liberalizări care ar putea fi atins vreodată de negocierile GATS/OMC la nivel global.*

Chiar dacă în raport cu regionalismul, multilateralismul poate fi acuzat pentru lentoare și ineficiență, acesta din urmă rămâne, totuși, singura cale pentru națiunile suverane de a acționa în consens în vederea beneficiii de avantaje certe ale colaborării în găsirea soluțiilor globale, în condițiile în care lumea a devenit mai dinamică, mai interdependentă și mai interconectată.

Numeroase din tendințele de pe scena economică internațională par a favoriza România prin prisma avantajelor competitive, mai ales datorită competențelor sale educaționale și profesionale. România dispune de un potențial de export în domeniul serviciilor care nu a fost valorificat în mod corespunzător până în prezent. Acest potențial vizează domenii în care sursele tradiționale ale avantajelor competitive ar conferi României beneficii substanțiale în cazul serviciilor intensive în forță de muncă, derivând din abundența resurselor umane și din costul salarial relativ redus - cum ar fi, serviciile turistice, construcțiile -, precum și din existența unei forțe de muncă cu înaltă calificare profesională în special în domeniul tehnic, care ar putea asigura furnizarea unor categorii de servicii de afaceri și profesionale, incluzând servicii informatice, de inginerie, de arhitectură, de consultanță tehnică etc.

Exportatorii români de servicii - provenind cu precădere din rândul întreprinderilor mici și mijlocii - ar trebui să profite în mod activ de noile oportunități ivite și să răspundă provocărilor respective. În această privință, cadrul multilateral al OMC și, respectiv, principiile și regulile GATS pot susține România. De aceea, *negocierile multilaterale din OMC trebuie abordate cu toată seriozitatea și responsabilitatea.*

Participarea României la demersul de liberalizare a comerțului cu servicii în contextul GATS/OMC incumbă beneficii al căror conținut va dobândi mai mult contur și mai multă substanță în perspectiva următorilor ani, pe măsura avansării negocierilor GATS-2000 și, respectiv, a noii runde globale preconizate sub auspiciile OMC.

Beneficiile decurgând din GATS pentru România pot fi identificate în mai multe planuri intercorelate și vizează, printre altele:

- oportunitățile largite de export ca urmare a sporirii accesului furnizorilor români de servicii pe piețele externe;
- creșterea eficienței sectorului românesc de servicii, ca urmare a unei mai bune alocări a resurselor interne (concurența sporită pe piața românească a serviciilor va fi de natură să înlesnească accesul largit la inputuri de servicii mai ieftine și de calitate superioară, concomitent cu creșterea calității și eficienței serviciilor oferite de furnizorii naționali și creșterea, astfel, a oportunităților de export);
- potențialul pentru un influx sporit de echipamente moderne, de tehnologie avansată și de know-how organizațional pe calea ISD: fiind singurul instrument multilateral de cooperare în sfera investițiilor, GATS poate contribui la atragerea de ISD din zona țărilor extra-UE (SUA, Canada, Elveția etc.);
- sprijinul acordat politicilor promovate de autoritățile românești în direcția reformei sectorului românesc de servicii, prin ancorarea în GATS a acestora sub forma angajamentelor consolidate, în paralel cu sporirea credibilității acestor reforme pe plan extern.

Valorificarea noilor oportunități de pe scena economică internațională asociate cu evoluțiile dinamice din spațiul serviciilor și al ISD reclamă, așadar, ca *România să acorde, în paralel cu integrarea sa în structurile economice europene, o atenție sporită integrării sale în economia globală.* Și aceasta cu atât mai mult cu cât înseși economiile țărilor membre ale UE se află în plin proces de ajustare la aceste evoluții. Ca atare, cele două procese de integrare - la nivel european și global - sunt interdependente. Ele se condiționează și se potențează reciproc.

8. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI DE POLITICĂ ECONOMICĂ

Modificările structurale dinamice în plan global și european asociate cu evoluțiile curente din spațiul serviciilor și al ISD și intensificarea cooperării internaționale ca răspuns la aceste modificări reclamă reacții corespunzătoare în plan național în vederea accelerării reformelor din sectorul românesc de servicii și a consolidării capacității productive a economiei naționale astfel încât aceasta să genereze o expansiune a activităților de servicii și o participare sporită a acestora la fluxurile comerciale și investiționale internaționale.

Cel puțin trei aspecte se impun atenției în acest context:

- impactul serviciilor - și mai ales al serviciilor de producție - în cadrul economiilor moderne asupra: (i) sporurilor de productivitate și creșterii competitivității internaționale; (ii) capacității naționale de a genera și de a reține într-o proporție cât mai mare valoarea adăugată în cadrul economiei; și (iii) asupra funcționării și consolidării economiei de piață, în virtutea rolului serviciilor de informare, de coordonare și de alocare a resurselor pe plan intern;
- strânsa corelație care există între un sector eficient de servicii și volumul de ISD atrase. Cu alte cuvinte, “dosarul serviciilor” este organic legat de “dosarul ISD”, activitățile de servicii fiind principalul sector generator și atractor de ISD și, deci, un ingredient major al politicilor naționale de atragere a surselor de finanțare externe; și
- condiționarea procesului de edificare și funcționare a noii societăți informaționale de mobilizarea potențialului din sfera serviciilor și de dezvoltarea unei infrastructuri eficiente de servicii.

Prin prisma considerentelor de mai sus se pot formula câteva *sugestii și recomandări în materie de politică economică*.

1. Ajustarea în termeni de politici economice la noile realități de pe scena economică globală și europeană reclamă, înainte de toate, schimbarea radicală a *mentalităților* în raport cu serviciile. Într-o țară în care serviciile au fost sistematic neglijate timp de decenii, este necesară o nouă viziune asupra acestor activități, care să fundamenteze politicile în acest domeniu. De aceea, toate reminiscentele etichetării serviciilor drept “neproductive”, “reziduale”, sau în cel mai bun caz “invizibile” și “necomercializabile”, se cer abandonate concomitent cu acceptarea urgentă a noii realități că *aceste activități constituie o importantă sursă de valoare adăugată, de sporuri de productivitate și de beneficii în termeni de comerț*.

2. Numeroase evidențe acumulate în ultimii ani demonstrează că sub povara unei infrastructuri de servicii ineficiente și costisitoare este imposibil pentru

oricare țară, indiferent de nivelul său de dezvoltare, să prospere. În virtutea relațiilor de intercondiționare, în cadrul unei economii de piață moderne, dintre servicii și celelalte sectoare și activități economice, politicile din domeniul serviciilor au repercusiuni asupra eficienței ansamblului economiei. De aceea, *reformele din sectorul de servicii nu pot fi rupte de contextul economic general.*

Progresul în direcția dezvoltării unei economii a serviciilor este o funcție a progreselor în planul menținerii echilibrului macroeconomic și al proceselor de restructurare din celelalte sectoare economice. Accelerarea privatizării și a restructurării industriei constituie premise de bază ale dezvoltării cererii pentru serviciile de producție, iar consecvența și transparența în aplicarea reformelor în aceste domenii sunt determinante pentru recuperarea decalajului structural față de UE.

Desigur, ancorarea procesului de ajustare structurală în Acordul European și în GATS/OMC poate accelera modificările structurale pozitive și, implicit, convergența structurală cu UE. Participarea la aceste două acorduri, care impun anumite discipline și constrângeri procesului decizional pe plan național, este de natură să sprijine guvernul român în promovarea și implementarea măsurilor de politică economică reclamate de reformele din sectorul de servicii. Dar *nici obligațiile asumate în plan european și nici cele în plan global nu pot înlocui eforturile interne, substanțiale și ferme, în direcția implementării componentelor esențiale ale reformei economice*, unde România înregistrează întârzieri majore, cum este privatizarea și restructurarea întreprinderilor pătuboase din sfera industriei și a utilităților publice.

3. Reformele puse în aplicare în sectorul de servicii trebuie să aibă drept obiectiv central *atribuirea unui spațiu mult mai vast forțelor pieței în vederea determinării structurii producției, a comerțului și/sau a investițiilor.* Întrucât reformele respective au un caracter deosebit de complex, promovarea lor ridică numeroase dificultăți. Dificultățile rezidă, înainte de toate, în realizarea echilibrului optim între obiectivul stimulării concurenței, prin extinderea noilor intrări pe piață, pe de o parte, și nevoia de reglementare a pieței în vederea neutralizării imperfecțiunilor acesteia, pe de altă parte.

După cum arată experiența internațională recentă, *singura soluție pentru creșterea eficienței industriilor de servicii este liberalizarea fluxurilor comerciale și investiționale în aceste industrii.* Liberalizarea nu este, însă, un panaceu. Pentru ca beneficiile generate de aceasta să nu fie diminuate și să se poată materializa, este nevoie de *o abordare complexă a ansamblului politicilor care restricționează concurența* și nu doar a unor componente ale acestora. De aceea, liberalizarea trebuie acompaniată și susținută prin politici adecvate în domeniul privatizării, al reglementării și al concurenței, inclusiv prin crearea și funcționarea eficientă a mecanismelor și instituțiilor menite a asigura transpunerea în practică a acestor politici. Promovarea unor principii precum nediscriminarea, transparența, implementarea unor legi cu efecte minime de restricționare a comerțului, care să stimuleze competiția și crearea de autorități independente de reglementare constituie tot atâtea aspecte ale unei mai bune guvernante care trebuie încurajate.

Eforturile de reformă trebuie să țină seama, totodată, de rolul legitim al autorităților românești de a interveni pentru a corecta ineficiențele pieței (de exemplu, informația asimetrică, care este deosebit de relevantă în sfera serviciilor), precum și pentru atingerea unor obiective neeconomice, cum ar fi: furnizarea universală de servicii sociale (precum educația sau ocrotirea sănătății), protecția consumatorilor și a sănătății publice, asigurarea securității naționale sau prezervarea valorilor culturale. De aceea, *reglementarea* este o componentă majoră a reformelor din sectorul serviciilor; ea trebuie consolidată acolo unde este cazul, și necesită a fi coordonată cu eforturile de liberalizare. Ea trebuie însă aplicată în mod egal furnizorilor de servicii străini și autohtoni.

4. Există o strânsă corelație între progresul pe calea ajustării structurale în favoarea industriilor de servicii și volumul de fluxuri de ISD atrase de economiile naționale, realitate confirmată de experiența recentă a unor țări ca Polonia, Ungaria și Cehia. Industriile de servicii fiind principalul atractor de ISD și, totodată, sectorul preponderent al producției internaționale circumscrise CTN, creșterea eficienței acestor industrii prin intermediul liberalizării este de natură să atragă ISD. Liberalizarea sectorului de servicii devine astfel o componentă fundamentală a politicilor naționale de atragere a ISD și a promovării competiției în economiile naționale. Întrucât în anii recentți, fluxurile mondiale de ISD s-au îndreptat cu predilecție către *sectoarele infrastructurale tradiționale* dar esențiale - precum telecomunicațiile, energia, transporturile, distribuția etc. -, și mai ales spre *infrastructura mai avansată de servicii* (de care dispun îndeosebi țările dezvoltate, cum ar fi noile servicii de telecomunicații, serviciile de poștă rapidă, piețele bancare, de asigurări și de valori mobiliare, serviciile informatice, profesionale și de afaceri), aceste domenii reprezintă importante ținte potențiale ale ISD și în cazul României. Este de reținut faptul că aceste din urmă segmente sunt, totodată, și cele care asigură - desigur, în asociere cu noile tehnologii ale informației - *infrastructura necesară pentru edificarea și funcționarea noii economii electronice și, respectiv, a societății informaționale*. Pentru ca aceste domenii să fie transformate în ținte reale ale ISD, România trebuie să-și accelereze procesele de reformare a sectorului de servicii pentru a crea condiții atractive influxurilor de ISD.

Menținerea unui climat macroeconomic stabil alături de asigurarea transparenței și previzibilității regimului juridic al ISD sunt cerințe primordiale prin prisma investitorilor străini. Întrucât impedimentele cele mai consistente și mai grave în calea intrărilor de ISD în România le-au constituit inconsecvențele și incoerențele manifestate în planul reglementărilor și al structurilor instituționale, ar fi de dorit cel puțin menținerea prevederilor actuale în materie de ISD și funcționarea recentului elaborat program de promovare a acestora pe acele coordonate care să-i confere caracterul de politică activă în domeniu. În același timp, s-ar cere sporirea substanțială a transparenței procesului de privatizare pentru a îmbunătăți posibilitatea investitorilor străini de a participa efectiv la acest proces.

5. Rămănerile în urmă ale României sub aspectul ajustării sale structurale în direcția unei economii a serviciilor, ca și sub aspectul capacității sale de a

mobiliza fluxuri de ISD, constituie tot atâtea argumente care ar justifica *implementarea și promovarea unei politici naționale active de dezvoltare a ramurilor de servicii*. Incorporarea reformelor din sectorul de servicii într-o asemenea politică ar veni, în același timp, în întâmpinarea observațiilor Comisiei Europene vizând inexistența în România a unei politici industriale la nivel național și sectorial.¹⁷

Dezideratul promovării unei politici active de dezvoltare a capacităților naționale generatoare de servicii nu echivalează cu o pledoarie în favoarea protecției anumitor ramuri de servicii, pe linia argumentației vizând "industriile incipiente", ci derivă din nevoia dezvoltării unor capacități naționale capabile să producă produse cu conținut ridicat de valoare adăugată. Aceasta ar permite sectoarelor industriei prelucrătoare, agriculturii și celorlalte segmente de servicii să se adapteze rapid schimbărilor în plan tehnologic, perfecționărilor în plan infrastructural și concurenței sporite pe plan internațional. Totodată, ar servi reținerii valorii adăugate derivând din conținutul crescând în servicii al producției contemporane. Și, nu în ultimul rând, ar înlesni, în conjuncție cu noile tehnologii ale informației și telecomunicațiilor, cristalizarea unei infrastructuri moderne de servicii compatibile cu cerințele edificării societății informaționale.

6. Care ar fi principalele *reper* ale unei politici naționale active în domeniul serviciilor?

O asemenea politică ar trebui să aibă ca pilon central *dezvoltarea serviciilor de producție* și să fie promovată în tandem cu politici de modernizare a structurii industriei și cu politici adecvate ale pieței muncii, îndreptate spre susținerea realocării forței de muncă înspre ramurile de servicii. Întrucât configurația actuală a schimburilor comerciale ale României în sfera serviciilor reflectă menținerea structurilor învechite de producție din industrie și absența unor progrese reale în direcția înnoirii pe seama activităților generatoare de valoare adăugată superioară (asociate cu un larg sector de servicii), s-ar cere un complex de măsuri destinate creșterii ratelor de economisire și, respectiv, de investiții în economia românească, care să stimuleze propensitatea acesteia de a se ajusta în direcția expansiunii activităților de servicii.¹⁸

De asemenea, o politică activă ar trebui focalizată pe o abordare globală a serviciilor - având în vedere rolul central al serviciilor în economiile de piață

¹⁷ Vezi în acest sens rapoartele Comisiei Europene cu privire la progresele României pe calea accesiei, elaborate în anii 2000 și 2001.

¹⁸ Evidențele empirice recente relevă că cele mai puternice efecte de atenuare a unor constrângeri care grevează asupra potențialului de creștere și dezvoltare economică sunt generate de tranzacțiile cu servicii care au loc prin intermediul prezenței comerciale a CTN. Influxurile de ISD înlesnesc o rată mai înaltă de economisire și, implicit, oferă potențialul pentru o rată mai ridicată de investiții, întrucât fondurile interne pot fi reorientate către alte destinații. De asemenea, influxurile de ISD atenuează constrângerile balanței de plăți asupra creșterii economice și permit rate reale mai scăzute ale dobânzilor. Alături de stimularea creșterii economice pe termen scurt, aceasta tinde să mobilizeze investiții interne mai mari. Întrucât firmele străine nou intrate pe piață angajează un număr sporit de forță de muncă locală, acest proces susține, de regulă, dezvoltarea capitalului uman și a industriilor intensive în cunoaștere.

moderne - și suplimentată cu politici direcționate spre ramuri de servicii selectate după criteriul intensității efectelor de antrenare/multiplicare asupra economiei naționale. O asemenea abordare ar trebui *axată pe două elemente centrale*:

- (1) *punerea în valoare a capitalului uman*, prin intermediul investiției în educație, formarea profesională și achiziționarea de cunoștințe specializate; și
- (2) *crearea unei infrastructuri moderne și eficiente de telecomunicații*, prin introducerea în ritm susținut a noilor tehnologii din domeniul informației și telecomunicațiilor.

Aceste două elemente sunt *decisive prin prisma creării avantajelor competitive dinamice* și, ca atare, sunt determinante pentru consolidarea sectorului național de servicii astfel încât acesta să aducă un aport mai substanțial la procesul productiv și la îmbunătățirea poziției competitive a economiei românești pe plan internațional.

Primul element - dezvoltarea capitalului uman - este o condiție *sine qua non* a dezvoltării majorității ramurilor de servicii, precum și a difuziunii la scară largă a noilor tehnologii în economia și societatea românească. Noile tehnologii din domeniul informațiilor și telecomunicațiilor determină ca *singura sursă de avantaj strategic sustenabil să fie competențele și cunoașterea*. De aceea, în perspectivă, succesul economic va depinde de voința și abilitatea României de a face investiții sociale pe termen lung în competențe, educație și cunoaștere.

În legătură cu cel de-al doilea element - infrastructura de telecomunicații - se impun, de asemenea, unele precizări. Dezvoltarea noilor tehnologii din domeniul informației și al telecomunicațiilor și expansiunea dinamică a serviciilor de producție înlesnită de aceste tehnologii au deschis, în deceniile recente, noi oportunități pentru dezvoltarea sectorului de servicii. În noile circumstanțe create de aceste evoluții, avantajele comparative ale țărilor în domenii specifice se dovedesc a constitui mai degrabă rezultatul unor *strategii de specializare, încurajate prin intermediul unor măsuri de politică guvernamentală*, depinzând, totodată, de capacitatea țărilor de a asimila noile tehnologii și de a adapta producția la cererea mondială. Această observație dobândește o relevanță și mai mare în cazul sectorului de servicii, care înglobează o largă diversitate de activități, dintre care tot mai multe sunt direct vizate de noile progrese din domeniul informației și al telecomunicațiilor. Întrucât dezvoltarea infrastructurii de telecomunicații este cea care condiționează în mod decisiv creșterea transportabilității serviciilor, crearea de noi tipuri de servicii, transformarea celor tradiționale și expansiunea schimburilor internaționale cu servicii, această infrastructură constituie în mod indirect *un factor important al avantajelor comparative "create" sau "dinamice"* și, ca atare, o condiție decisivă pentru dezvoltarea sectorului național de servicii.

Prin urmare, noile tehnologii din domeniul informației și al telecomunicațiilor conjugate cu schimbările produse în configurația competiției globale, și în special

mutația dinspre condițiile economice “închise” înspre condiții economice “deschise”, creează noi oportunități pentru dezvoltarea economică și, totodată, noi alternative pentru politicile în domeniu.

Un lucru devine însă tot mai evident, și anume că *piatra de temelie a noilor politici în materie de dezvoltare este recunoașterea faptului că, în secolul XXI, informațiile și activitățile de servicii - deci, bunurile intangibile - reprezintă actorul principal care “joacă” în arena competiției globale*. În aceste circumstanțe, investiția în noile tehnologii ale informației și telecomunicațiilor, în educație și în formare profesională, capabilă să multiplice și să înnobileze stocul de capital uman al societății românești, reprezintă singura opțiune strategică în vederea asigurării unei dezvoltări durabile.

Dacă România nu va reuși să internalizeze, într-un timp cât mai scurt, atât gândirea, cât și modul de operare inerente acestui nou model, ea riscă să perpetueze experiența tristă în materie de dezvoltare a acelor țări din lumea a treia, care nu au reușit nici până în zilele noastre să se ajusteze măcar cerințelor primei revoluții industriale, cu consecința de rigoare: înapoierea economică.

Anexa 1

Evoluția ISD și a producției internaționale, în 1982-2000
(în miliarde dolari și în procente)

	Valoarea în prețuri curente (miliarde dolari)			Ritm mediu anual de creștere (%)				
	1982	1990	2000	1986- 1990	1991- 1995	1996- 1999	1999	2000
Fluxuri de ISD receptate	57	202	1.271	23,0	20,8	40,8	55,2	18,2
Fluxuri de ISD generate	37	235	1.150	26,2	16,3	37,0	41,3	14,3
Stocul de ISD receptate	719	1.889	6.314	16,2	9,3	18,4	22,3	21,5
Stocul de ISD generate	568	1.717	5.976	20,5	10,8	16,4	19,5	19,4
Fuziuni & achiziții ^a	...	151	1.144	26,4 ^b	23,3	50,0	44,1	49,3
Vânzările filialelor străine	2.465	5.467	15.680	15,6	10,5	10,4	17,2	18,0
Produsul brut al filialelor străine	565	1.420	3.167	16,4	7,2	11,0	27,2	16,5
Active totale ale filialelor străine	1.888	5.744	21.102	18,2	13,9	15,9	14,8	19,8
Exporturile filialelor străine	637	1.166	3.572	13,2	14,0	11,0	16,1	17,9
Număr angajați filiale străine (mii)	17.454	23.721	45.587	5,7	5,3	7,8	5,3	12,7
<i>Comparativ cu:</i>								
PIB global la costul factorilor	10.612	21.475	31.895	11,7	6,3	0,7	3,4	6,1
Formarea brută de capital fix	2.236	4.501	6.466 ^c	12,2	6,6	0,6	4,3	...
Exporturi globale bunuri și servicii ^d	2.124	4.381	7.036 ^c	15,4	8,6	1,9	3,9	...

Note: ^a Nu sunt date disponibile decât începând din anul 1987; ^b Doar 1987-1990; ^c 1999; ^d Nu sunt incluse serviciile-factor, adică veniturile din investiții și din muncă, care rezultă în urma deplasării peste granițele naționale a acestor factori de producție.

Sursa: UNCTAD (2001), *World Investment Report 2001, Promoting Linkages, United Nations, New York and Geneva, p. 10.*

Anexa 2

Distribuția sectorială a fluxurilor de ISD receptate de UE, în 1997-1998

Sector/Ramură	Fluxuri de ISD receptate			
	Intra-UE		Extra-UE	
	Mil. ECU	Procente	Mil. ECU	Procente
Total ramuri	163.963	100,0	131.432	100,0
Sector primar	548	0,3	594	0,5
Industria prelucrătoare	38.450	23,5	38.498	29,3
Produse alimentare	5.545	3,4	1.532	1,2
Produse textile și lemn	6.633	4,0	3.051	2,3
Petrol, chimice, cauciuc	10.625	6,5	9.535	7,3
Metale, produse mecanice	5.504	3,4	4.111	3,1
Echipamente de birou și radio	1.854	1,1	14.280	10,9
Autovehicule, mijl. de transport	4.567	2,8	2.878	2,2
Servicii	121.730	74,2	93.148	70,9
Electricitate, gaz, apă	34	-	12.460	9,5
Construcții	952	0,6	884	0,7
Comerț și reparații	14.111	8,6	6.829	5,2
Hoteluri și restaurante	596	0,4	2.499	1,9
Transporturi, comunicații	8.363	5,1	9.051	6,9
Intermediere financiară	43.811	26,7	29.988	22,8
Tranz. imobiliare, servicii afaceri	49.493	30,2	27.682	21,1
Alte servicii	4.370	2,7	3.755	2,9

Sursa: UNCTAD, *World Investment Report 2000*, Cross-border Mergers and Acquisitions and Development, United Nations, New York and Geneva, 2000.

Anexa 3

Distribuția sectorială a fluxurilor de ISD generate de UE, în 1997-1998

Sector/Ramură	Fluxuri de ISD generate			
	Intra-UE		Extra-UE	
	Mil. ECU	Procente	Mil. ECU	Procente
Total ramuri	199.323	100,0	281.190	100,0
Sector primar	2.919	1,5	70.861	25,2
Industria prelucrătoare	65.545	32,9	87.186	31,5
Produse alimentare	1.015	0,5	4.228	1,5
Produse textile și lemn	9.567	4,8	6.098	2,2
Petrol, chimice, cauciuc	17.922	9,5	13.702	4,9
Metale, produse mecanice	12.635	6,3	6.902	2,5
Echipamente de birou și radio	6.286	3,2	3.950	1,4
Autovehicule, mijl. de transport	3.091	1,6	44.344	15,8
Servicii	134.259	67,4	122.819	43,7
Electricitate, gaz, apă	4.622	2,3	5.203	1,9
Construcții	1.431	0,7	871	0,3
Comerț și reparații	22.824	11,5	16.897	6,0
Hoteluri și restaurante	277	0,1	-2.651	-0,9
Transporturi, comunicații	4.124	2,1	13.385	4,8
Intermediere financiară	51.012	25,6	66.068	23,5
Tranz.imobiliare, servicii afaceri	41.204	20,7	21.630	7,7
Alte servicii	8.765	4,4	1.416	0,5

Sursa: UNCTAD, *World Investment Report 2000*, Cross-border Mergers and Acquisitions and Development, United Nations, New York and Geneva, 2000.

Anexa 4

Dinamica exporturilor mondiale, în perioada 1970-1999

	Valoarea (în miliarde dolari)				Ponderea în exportu- rile mondiale totale de bunuri și servicii (în %)				Creșterea medie anuală (în %)		
	1970	1980	1990	1999	1970	1980	1990	1999	1970- 1980	1980- 1990	1990- 1999
Bunuri	264	1.963	3.442	5.473	80,5	83,0	81,5	80,2	22,2	5,8	5,3
Servicii	64	402	783	1.350	19,5	17,0	18,5	19,8	20,2	6,9	6,3

Surse: Calcule bazate pe: GATT (1989), Le Commerce International 88-89, vol. I, Geneva; GATT(1992), Le Commerce International 90-91, vol. I, Geneva; WTO (2000), International Trade Statistics, Geneva.

Anexa 5

Structura exporturilor mondiale de servicii, în perioada 1970-1999

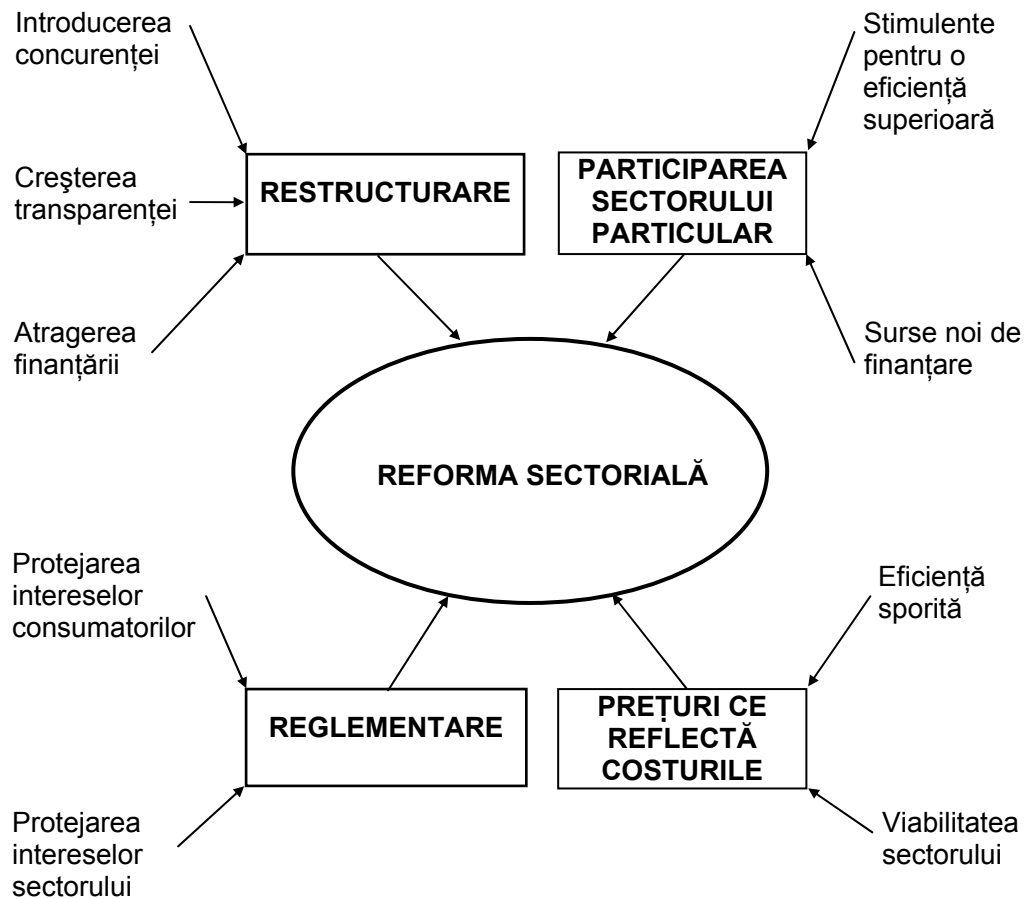
	Valoarea (în miliarde dolari)			Ponderea în total exporturi mondiale de servicii (în %)			Creșterea medie anuală a exporturilor (în %)	
	1970	1990	1999	1970	1990	1999	1970-1990	1990-1999
Total exporturi de servicii, din care:	64	783	1.350	100,0	100,0	100,0	13,3	6,3
- transporturi	26	223	310	40,6	28,5	23,0	11,3	3,7
- turism	18	265	440	28,1	33,8	32,6	14,4	5,8
- alte servicii*	20	295	600	31,3	37,7	44,4	14,4	8,2

Notă: * Includ: servicii de comunicații (telecomunicații, poștă, curier); construcții; asigurări; servicii financiare; servicii informatice; taxe de licență, drepturi de autor; alte servicii de afaceri (respectiv, servicii juridice, consultanță contabilă și de management; servicii de publicitate și de cercetare a pieței; servicii de cercetare-dezvoltare; servicii de arhitectură și inginerie; alte servicii comerciale); servicii personale, culturale și de recreație (inclusiv servicii audiovizuale).

Surse: Calcule bazate pe: GATT (1989), Le Commerce International 88-89, vol. I, Geneva; GATT (1992), Le Commerce International 90-91, vol. I, Geneva; OMC (1998); WTO (2001), Annual Report, Geneva; WTO (2000), International Trade Statistics, Geneva.

Anexa 6

Figura 1. Componentele principale ale reformelor din sectorul de servicii

Sursa: LONDON ECONOMICS.

Anexa 7

Rezultatele studiilor empirice efectuate sub auspiciile OMC privind beneficiile rezultând din liberalizarea sectorului de servicii

1. Competiție sporită. Deschiderea piețelor interne în favoarea furnizorilor de servicii conduce la creșterea concurenței, ceea ce atrage după sine numeroase beneficii: tinde să sporească eficiența pe termen scurt și lung, să reducă prețurile, să îmbunătățească calitatea serviciilor, să extindă posibilitățile de opțiuni pentru consumatori și să încurajeze câștigurile în materie de productivitate. De cele mai multe ori, se dovedește a fi un mijloc mult mai eficient pentru restrângerea puterii de monopol deținută de furnizorii dominanți pe piață decât reglementarea sau suprimarea acesteia.

2. Prețuri mai scăzute. Există numeroase evidențe clare că liberalizarea serviciilor conduce la reducerea prețurilor. Astfel, de exemplu, în Marea Britanie, după abolirea monopolului deținut de British Telecom, prețurile pe piața apelurilor telefonice pe distanță lungă s-au diminuat. Pe piața apelurilor locale rezidențiale, unde competiția continuă să fie redusă, prețurile au scăzut mult mai încet. În SUA, prețurile apelurilor telefonice s-au redus în mod dramatic, după spargerea AT&T în anii '80. Un studiu elaborat de Macquarie University din Australia relevă că liberalizarea accesului băncilor străine pe piața australiană a condus la diminuarea ratei dobânzilor și a spezelor bancare.

3. Inovație mai rapidă. Țările care și-au liberalizat piețele de servicii au înregistrat un ritm mai rapid al inovațiilor, atât în termeni de produs cât și de proces. Creșterea explozivă a Internetului pe piața americană liberalizată se află într-un contrast marcant cu dezvoltarea mult mai lentă a acestuia în numeroase țări europene în care continuă să domine operatorii de telecomunicații cu poziții de monopol. Situații contrastante similare pot fi identificate și în sferele serviciilor financiare și ale tehnologiilor informației. În virtutea faptului că aceste sectoare reprezintă coloana vertebrală a economiei, aceste inovații sunt transpuse în ritm alert în câștiguri de eficiență pe ansamblul economiei.

4. Creșterea locurilor de muncă. Deși în general, economiștii sunt precauți în a susține că liberalizarea comerțului creează locuri de muncă, evidențele confirmă că în sectorul serviciilor așa stau lucrurile. Un studiu privind reformele din domeniul telecomunicațiilor într-un număr de 26 țări din Asia și America Latină, elaborat de Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor în colaborare cu Banca Mondială, a ajuns la concluzia că în perioada 1990-1994 forța de muncă în domeniul telecomunicațiilor a sporit cu 20% pe acele piețe în care concurența era admisă, și doar cu 3% pe piețele dominate de monopoluri. În Marea Britanie, după o scădere inițială a ocupării forței de muncă care a urmat imediat după demonopolizarea operatorului de telecomunicații British Telecom, forța de muncă în sectorul respectiv a crescut în mod substanțial pe măsură ce peste 40 de noi furnizori au intrat pe piață.

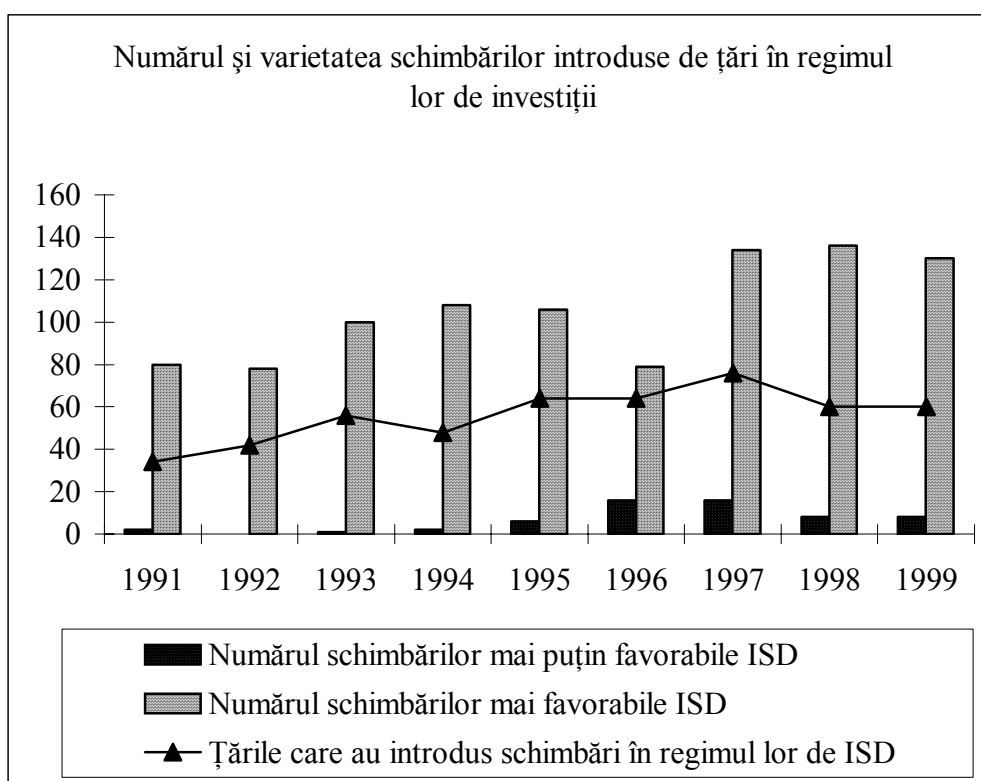
5. Transferul de tehnologie. Liberalizarea sectorului de servicii contribuie la încurajarea influxurilor de ISD. De regulă, ISD atrag după sine noi competențe profesionale și noi tehnologii care se răsfrâng asupra ansamblului economiei pe diferite căi. Forța de muncă locală învață să deprindă noile competențe în plan profesional, difuzându-le atunci când părăsesc firma respectivă, iar firmele locale adoptă noile tehnologii. Totodată, și firmele din celelalte sectoare care utilizează inputuri de servicii, cum ar fi serviciile de telecomunicații sau serviciile financiare, profită la rândul lor de aceste beneficii.

6. Sporirea transparenței și a previzibilității. În cazul în care demersurile de liberalizare a piețelor de servicii sunt consolidate în plan multilateral, în cadrul OMC și, respectiv, al GATS (sub forma obligațiilor asumate în cadrul listelor naționale de angajamente specifice din domeniul serviciilor), aceasta are semnificația unei garanții obligatorii sub aspect juridic, în virtutea căreia firmelor străine li se permite să-și furnizeze serviciile în condiții stabile. Acest lucru conferă tuturor celor interesați să activeze pe piața serviciilor - fie producători, investitori, angajați sau utilizatori - o imagine clară asupra regulilor de joc care guvernează piețele respective. Totodată, acest lucru permite tuturor entităților implicate să elaboreze planuri pentru viitor cu un grad mai mare de certitudine, ceea ce încurajează investițiile pe termen lung.

Sursa: World Trade Organization (2001), GATS - Fact and Fiction, Geneva.

Anexa 8

Figura 2. Regimul investițiilor în anii '90: un deceniu de liberalizare

Sursă: OCDE (2001), Working Party of the Trade Committee, Open Services Markets Matter, TD/TC/WP(2001)24/PART1/REV.

Anexa 9

**Modificări structurale în economia românească, în 1990-1999
(în procente)**

Anii	Total, din care:	Agricultură ¹	Industrie ²	Construcții	Servicii
Valoarea adăugată brută (în prețuri curente)					
1990	100,0	23,2	43,0	5,7	28,1
1999	100,0	15,4	31,0	5,3	48,2
Forța de muncă (la sfârșitul anului respectiv)					
1990	100,0	29,1	36,9	6,5	27,4
1999	100,0	41,2	24,4	4,0	30,4

Note: ¹ Inclusiv silvicultură și piscicultură; ² Inclusiv energie electrică și termică, gaz și apă.

Sursă: *Calculare bazate pe Anuare statistice ale României, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, Comisia Națională de Statistică.*

Anexa 10

**Distribuția sectorială a valorii adăugate brute în țările din Europa Centrală
și de Est, în 1996-2000
(în procente din total)**

Țări	Agricultură ¹		Industrie ²		Construcții		Servicii	
	1996	2000	1996	2000	1996	2000	1996	2000
Bulgaria	15,4	14,5	25,9	24,1	4,3	3,7	54,4	57,7
Cehia	4,8	3,8	36,3	34,8	7,7	7,1	51,1	54,3
Polonia	6,4	3,3	30,1	27,8	7,4	8,4	56,1	60,5
România	20,1	12,6	34,8	30,5	6,8	5,3	38,3	51,5
Slovacia	5,2	4,5	32,2	28,9	7,8	5,2	54,8	61,3
Slovenia	4,4	3,2	32,0	31,4	5,6	6,0	58,0	59,3
Ungaria ³	6,6	4,8	26,3	27,7	4,3	4,7	62,8	62,8

Note: ¹ Inclusiv silvicultură și piscicultură; ² Inclusiv energie electrică și termică, gaz și apă; ³ 1999.

Sursă: *European Communities (2001), Statistics in Focus, Theme 2, 28/2001, p.6.*

Anexa 11

Dinamica și structura comerțului cu servicii al României, în 1990, 1995-2000

	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Bunuri materiale (în mil. dolari)							
Exporturi (FOB)	5.775	7.910	8.085	8.431	8.302	8.505	10.366
Importuri (FOB)	9.202	9.487	10.555	10.411	10.927	9.592	12.050
Sold	-3.427	-1.577	-2.470	-1.980	-2.625	-1.087	-1.684
Servicii (în mil. dolari)							
Credit	610	1.494	1.563	1.524	1.217	1.357	1.754
Debit	787	1.684	1.948	1.938	1.871	1.766	1.992
Sold	-177	-190	-385	-414	-654	-409	-238
Structura comerțului cu servicii (%)							
Credit, din care:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Transporturi	49,0	31,5	36,6	38,6	41,4	39,5	37,2
Turism	17,4	39,5	33,8	34,5	21,4	18,6	20,5
Alte servicii*	33,6	29,0	29,6	26,9	37,2	41,9	42,4
Debit, din care:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Transporturi	69,1	27,9	35,5	29,2	33,8	32,3	33,4
Turism	13,1	41,4	34,2	35,1	24,5	22,4	21,1
Alte servicii*	17,8	30,8	30,3	35,7	41,7	45,3	45,5
Ponderele serviciilor în comerțul cumulat cu bunuri și servicii (%)							
Exporturi	9,6	15,9	16,0	15,3	12,8	13,8	14,5
Importuri	5,1	15,1	15,0	15,7	14,6	15,6	14,2

Notă: *Includ: servicii de comunicații (telecomunicații, poștă, curier); construcții; asigurări; servicii financiare; servicii informatice; taxe de licență, drepturi de autor; alte servicii de afaceri (respectiv, servicii juridice, consultanță contabilă și de management; servicii de publicitate și de cercetare a pieței; servicii de cercetare-dezvoltare; servicii de arhitectură și inginerie; alte servicii comerciale); servicii personale, culturale și de recreație (inclusiv servicii audiovizuale).

Sursa: Calcule bazate pe statistica balanțelor de plăți, Banca Națională a României.

Anexa 12

**Fluxurile de ISD în România în perioada 1990-2000 și stocul la sfârșitul
anului 2000 (în milioane de dolari)**

Fluxuri											Stoc la sfârșit 2000
1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999 ¹	2000 ¹	
106,7	148,7	307,4	156,4	568,2	312,8	608,5	1112	818,5	930,6	865,1	5.934,9

Note: ¹ Valorile nu includ ISD în procesul de privatizare.

Sursă: ARD pentru perioada 1990-1997; Camera de Comerț și Industrie a României și a Municipiului București, Oficiul Național al Registrului Comerțului pentru perioada 1998-2000.

Anexa 13

**Fluxurile și stocul de ISD receptate de Europa Centrală și de Est
(în milioane de dolari)**

	Fluxurile de ISD							Stocul de ISD, 1999
	1988-93 medie anuală	1994	1995	1996	1997	1998	1999	
Total Europa Centrală și de Est, din care:	3.623	5.932	14.267	12.697	19.034	19.963	21.420	102.697
Bulgaria	35	105	90	109	505	537	770	2.258 ¹
Cehia	502	869	2.562	1.428	1.300	2.720	5.108	16.246
Polonia	478	1.875	3.659	4.498	4.908	6.365	7.500	29.979
România	72	342	420	265	1.215	2.031	961	5.441
Federația Rusă	956†	640	2.016	2.479	6.638	2.761	2.861	16.541
Slovacia	111	245	195	251	206	631	322	2.044
Ungaria	1.033	1.146	4.453	2.275	2.173	2.036	1.944	19.095

Note: ¹ Estimare în baza fluxurilor cumulate începând din anul 1990; ² Valorile menționate în cazul României sunt cele existente în statisticile UNCTAD, care nu coincid în mod necesar cu cifrele prezentate în continuare în lucrare; † Medie anuală 1992-1993.

Sursa: UNCTAD (2000), *World Investment Report 2000, Cross-border Mergers and Acquisitions and Development*, United Nations, New York, Geneva, p. 285, 287, 296, 298.

Anexa 14

Sfera de acoperire sectorială* a angajamentelor specifice asumate de România în contextul GATS

1. Servicii de afaceri, incluzând: servicii profesionale (și anume: servicii juridice; servicii de arhitectură și de planificare urbană; servicii de inginerie); servicii informatice (și anume: servicii de consultanță pentru instalarea echipamentelor; servicii de elaborare și implementare de software; servicii de prelucrare a datelor; servicii din domeniul bazelor de date; servicii de informatică ce fac parte integrantă din furnizarea de servicii din alte categorii); alte servicii de afaceri (servicii de consultanță în domeniul managementului);

2. Servicii de telecomunicații cu valoare adăugată, incluzând: servicii de faximil; poștă electronică; poștă vocală; informații on-line și rechemarea bazei de date; schimburi electronice de date (EDI); servicii suplimentare de faximil cu valoare adăugată; conversie de coduri și protocoale; informații on-line și/sau procesare de date.

Este de subliniat faptul că România nu a inclus în oferta sa inițială serviciile de telecomunicații de bază (respectiv, telefonia vocală, telegraf, telex, circuite de servicii private închiriate, servicii de transmitere de date, precum și telefonia mobilă), decât ulterior, în urma semnării Acordului privind serviciile de telecomunicații de bază (cel de-al patrulea Protocol anexat la GATS), convenit la 15 februarie 1997, ca rezultat al negocierilor multilaterale care au avut loc în acest domeniu sub auspiciile OMC după încheierea Rundei Uruguay.

3. Servicii de construcții, incluzând: servicii generale de construcții pentru clădiri; servicii generale de construcții civile (poduri, drumuri etc.); servicii de montaj și instalații, construirea de construcții prefabricate; servicii de terminare și finisare a construcțiilor;

4. Servicii de distribuție, incluzând: servicii de curtaj; servicii de comerț cu ridicata; servicii de comerț cu amănuntul (cele trei categorii de servicii nu includ comercializarea de armamente, muniții, explozibil, stupefiante, produse din tutun, hârtie pentru țigarete, alcool și băuturi spirtoase).

5. Servicii ecologice, incluzând alte servicii;

6. Servicii financiare, incluzând: servicii de asigurare (și anume: servicii de asigurare de viață; servicii de asigurare altele decât cele de viață; servicii de reasigurare și retrocesiune; servicii auxiliare de asigurare (inclusiv, brokeraj și servicii de agenturare); servicii bancare și alte servicii financiare (și anume: acceptarea de depozite și alte fonduri rambursabile de la public; împrumuturi de toate tipurile; garanții și aranjamente; brokeraj monetar; servicii de consultanță și alte servicii auxiliare; toate serviciile de transferuri și plăți monetare).

În domeniul serviciilor financiare, România și-a asumat inițial angajamente mult mai limitate, în baza textului GATS, și nu a alternativei care prevede niveluri mai ridicate de obligații

și care a fost urmată de țările dezvoltate. Datorită convertibilității limitate a leului și a nevoii de a controla transferurile de capital în străinătate, oferta României acoperă doar un număr restrâns de servicii financiare, iar obligațiile ce-i revin sunt limitate. Ca urmare a semnării de către România a Acordului privind serviciile financiare (cel de-al Cincilea Protocol anexat la GATS), convenit în decembrie 1997, ca rezultat al negocierilor multilaterale care au avut loc în acest domeniu sub auspiciile OMC după încheierea Rundei Uruguay, lista sa de angajamente specifice a fost extinsă pentru a cuprinde și alte tipuri de servicii financiare (titluri financiare, managementul fondurilor de investiții, fondurilor de pensii), menținându-se însă limitările stricte impuse din considerentele de mai sus.

7. Servicii turistice, incluzând: hoteluri și restaurante; agenții de turism, tur operatoare și de ghid;

8. Servicii de transport, incluzând: servicii de transport aerian (și anume: servicii de întreținere și reparații aeronave; servicii de vânzare și marketing în domeniul transportului aerian; servicii de rezervare computerizată a locurilor); servicii de transport rutier (respectiv, transport de călători și mărfuri, mai puțin servicii de cabotaj). Este de menționat faptul că, în stadiul final al negocierilor din Runda Uruguay, România - ca de altfel și celelalte țări participante - și-a retras oferta vizând serviciile de transport maritim, ca urmare a eșecului și, respectiv, a amânării negocierilor în acest domeniu.

Notă : * Dintr-un număr maxim de 620 categorii de servicii (respectiv, 155 categorii de servicii x 4 moduri de livrare a serviciilor).

Sursa: Negocieri comerciale multilaterale. Runda Uruguay, Instrumente juridice cuprinzând rezultatele negocierilor comerciale multilaterale ale Rundei Uruguay, încheiate la Marrakesh, 15 aprilie 1994, Ministerul Comerțului, Direcția Generală Integrare și Relații Multilaterale, 1994, p. 694-715.

Anexa 15

Sfera de acoperire sectorială* a angajamentelor specifice asumate de țările membre ale GATS (la mijlocul anului 1994)

Țări în curs de dezvoltare (în total 73)		Țări central și est-europene (în total 5)		Țări cu venituri mari (în total 18)	
Din care:					
Algeria	4	Cehia	304	Australia	360
Argentina	208	Polonia	212	Austria	412
Bolivia	24	România	172	Canada	352
Brazilia	156	Slovacia	308	UE	392
Chile	140	Ungaria	336	Finlanda	328
Columbia	164			Hong Kong	200
Congo	16			Islanda	372
Egipt	140			Japonia	408
India	132			Coreea de Sud	311
Indonezia	140			Mexic	252
Malaysia	256			Noua Zeelandă	276
Nigeria	96			Norvegia	360
Pakistan	108			Singapore	232
Peru	96			Suedia	320
Filipine	160			Elveția	400
Thailanda	260			Liechtenstein	312
Tunisia	52			Turcia	276
Uganda	8			SUA	384
Uruguay	96				
Venezuela etc.	156				

Notă: * Dintr-un număr maxim de 620 categorii de servicii (respectiv, 155 categorii de servicii x 4 moduri de livrare a serviciilor).

Sursa: *Hoekman, B. (1995), Tentative First Steps, An Assessment of the Uruguay Round Agreement on Services, Policy Research Working Paper, No. 1455, The World Bank.*

Bibliografie

- Alexander, I.; Estache, A., *Infrastructure Restructuring & Regulation. Building a Base for Sustainable Growth*, The World Bank, Policy Research Working Paper No. 2415, 2000
- Arkell, J. (), *Services: Trends, Consequences and the Effects of a New WTO Round*, Roundtable of the Committee for Trade, Industry and Enterprise Development, UN Economic Commission for Europe, Geneva, 13 June 2001
- Banca Națională a României, *Statistici ale balanțelor de plăți*, 1990-2000
- Camera de Comerț și Industrie a României și Municipiului București, *Societăți comerciale cu participare străină la capital*, Sinteză statistică, aprilie 2001
- Cantwell, J.; Piscitello, L., "The Internationalisation of Business and Economic Development. The Case of Central and Eastern Europe", în: *Trends in World Economy*, No. 78, Institute for World Economics, Budapest, 1996
- Comisia Națională de Statistică, *Anuarul statistic al României*, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000
- Dunning, J.H., *Multinational Enterprise and the Global Economy*, Edison-Wesley Publishing Company, Wokingham, England, 1993
- European Communities, *Statistics in Focus*, Theme 2, 28/2001
- European Commission, *European Economy, Social Europe, Reports and Studies: Market Services and European Integration*, Commission of the European Communities, No. 3, Brussels, 1993
- European Commission, *ROMANIA 2000. Regular Report from the Commission on Romania's Progress Towards Accession*, November 8, 2000
- Fernández, T.; Diaz Mier, M.A., *Foreign Direct Investment in Services is Demanding a Multilateral Agreement*, referat prezentat la World Services Congress 1999, 1-3 noiembrie 1999, Atlanta, Georgia, SUA
- Galal, A.; Nauriyal, B., *Regulating Telecommunications in Developing Countries. Outcomes, Incentives and Commitment*, The World Bank, Policy Research Working Paper 1520, October, 1995
- GATT Secretariat, *Le commerce international 88-89*, vol. I, Geneva, 1989
- Hoekman, B., *Developing Countries and the Uruguay Round Negotiations on Services*, Policy Research Working Paper 1220, The World Bank, Washington D.C., 1993

- Hoekman, B., *Tentative First Steps, An Assessment of the Uruguay Round Agreement on Services*, Policy Research Working Paper, No. 1455, The World Bank, 1995
- Hoekman, B.; Primo, Braga, *Protection and Trade in Services. A Survey*, The World Bank, Policy Research Working Paper 1747, April, Washington D.C., 1997
- Hood, N.; Young, St., *The Economics of Multinational Enterprise*, Longman Inc., New York, 1990
- IMF, *Balance of Payments Statistics Yearbook*, 1997, 1999, 2000
- Karsenty, G., *Just How Big Are the Stakes? An Assessment of Trade in Services by Mode of Supply*, referat prezentat la World Services Congress 1999, 1-3 noiembrie 1999, Atlanta, Georgia, SUA
- Karsenty, G., *Assessing Trade in Services by Mode of Supply*, în: Sauv , P., Stern, R. (ed.), *GATS 2000: New Directions in Services Trade Liberalization*, Brookings, 2000
- Miles, I., Wyatt, S., *Technological Change in Services and International Trade Competitiveness*, UNCTAD/ITP/TEC/29), 1991
- Ministerul Comer ului, Direc ia Generală Integrare  i Rela ii Multilaterale, *Negocieri comerciale multilaterale. Runda Uruguay, Instrumente juridice cuprinzând rezultatele negocierilor comerciale multilaterale ale Rundei Uruguay, încheiate la Marrakesh*, 15 aprilie 1994
- Ochel, W.; Wegner, M., *Service Economies in Europe. Opportunities for Growth*, Pinter Publishers, London, 1987
- OCDE, *Regulatory Reform in Network Industries: Past Experience and Current Issues*, în: OCDE Economic Outlook No.67, June, Paris, 2000
- OCDE, Working Party of the Trade Committee, *Open Services Markets Matter*, TD/TC/WP(2001)24/PART1/REV, 2001
- Pelkmans, J., *Services Market Integration: The Method and Economic Analysis*, în: *European Integration Methods and Economic Analysis*, Prentice Hall, 2nd Edition, 2001
- Rojec, M., *Restructuring and Efficiency Upgrading with FDI*, în: *Integration Through Foreign Direct Investment*, Edward Elgar Publishing Ltd., Cheltenham, UK Northampton, USA, 2000
- The World Bank, *World Development Report 1994*, Oxford University Press, 1994
- The World Bank, *World Development Report 1997*, Oxford University Press, 1997
- The World Bank, *World Development Report 2000*, Oxford University Press, 2000

- The World Bank, *Partnerships for Development. Private Participation in Energy*, Spring, Oxford University Press, 2000
- UNCTAD, World Investment Report 1994, *Transnational Corporations, Employment and the Workplace*, United Nations, New York, Geneva, 1994
- UNCTAD, World Investment Report 1996, *Investment, Trade and International Policy Arrangements*, United Nations, New York, Geneva, 1996
- UNCTAD, World Investment Report 1997, *Transnational Corporations, Market Structure and Competition Policy*, United Nations, New York and Geneva, 1997
- UNCTAD, World Investment Report 2000, *Cross-border Mergers and Acquisitions and Development*, United Nations, Geneva and New York, 2000
- Waterson, M., *Implementation Practices in Regulation an Analysis of UK Experience*, University of Warwick, 1997
- WTO, *International Trade Statistics*, Geneva, 2000
- WTO, *GATS - Fact and Fiction*, Geneva, 2001
- WTO, *Annual Report*, Geneva, 2001

Volume apărute în cadrul colecției ESEN - 2 în anul 2001

**Probleme ale integrării României în Uniunea Europeană.
Cerințe și evaluări**

**Issues on Romania's integration into the European Union.
Requirements and evaluation**

**Stadiul negocierilor în vederea aderării la UE a statelor candidate
din Europa Centrală și de Est**

**Impactul adoptării acquis-ului comunitar privind
politica comercială comună în perspectiva aderării la UE**

**Implicațiile adoptării acquis-ului comunitar privind
politicile comerciale în domeniul produselor agroalimentare**

**Impactul adoptării politicii agricole comune (PAC)
asupra pieței principalelor produse agroalimentare românești**

Politica industrială în perspectiva aderării la UE

Politica energetică în perspectiva aderării la UE

**Sistemul impozitelor și taxelor
în Uniunea Europeană și în România**

CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
Redactor-șef: Valeriu IOAN-FRANC

Redactor: Aida SARCHIZIAN
Prezentare grafică: Mihaela PINTICĂ
Coperta: Nicolae LOGIN
